

Sammenheng mellom lavlønn og lønnsevne

TALL

SOM
FORTELLER

Lasse Eika, Ann Lisbet Brathaug, Knut Håkon Grini

RAPPORTER / REPORTS

2024/17

I serien Rapporter publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

© Statistisk sentralbyrå

Publisert: 17. juni 2024

ISBN 978-82-587-1977-6 (elektronisk)

ISSN 1892-7513 (elektronisk)

Standardtegn i tabeller	Symbol
Ikke mulig å oppgi tall Tall finnes ikke på dette tidspunktet fordi kategorien ikke var i bruk da tallene ble samlet inn.	.
Tallgrunnlag mangler Tall er ikke kommet inn i våre databaser eller er for usikre til å publiseres.	..
Vises ikke av konfidensialitetshensyn Tall publiseres ikke for å unngå å identifisere personer eller virksomheter.	:
Desimaltegn	,

Forord

Denne rapporten presenterer analyser som belyser sammenhengen mellom lavlønn og lønnsevne mellom næringsområder og innad i næringsområder. Analysene er gjort på oppdrag for Arbeids- og inkluderingsdepartementet og publiseres som et elektronisk vedlegg til NOU 2024:11 «Lavlønn i Norge».

Statistisk sentralbyrå, 4. juni 2024

Linda Nøstbakken

Sammendrag

Denne rapporten studerer statistiske sammenhenger mellom lavlønn og lønnsevne. Rapporten viser at andelen arbeidstakere med lavlønn og foretaks lønnsevne varierer mye mellom og innad i næringsområder.

Analysene viser en sammenheng mellom lavlønn og lønnsevne, men hvor tydelig denne sammenhengen er avhenger av indikatoren vi bruker for lønnsevne (lønnskostnadsandel vs faktorinntekt pr årsverk). Rapporten viser at (i) lavlønnsandelen synker markert med økt faktorinntekt per årsverk, (ii) lavlønnsandelen synker markert med foretakets størrelse og organisasjonsgrad, (iii) utdannings-sammensetning har beskjeden betydning for variasjonen i lavlønnsandel mellom næringer og (iv) virksomhetenes geografiske sentralitet har ulike implikasjoner for lavlønnsandelen i ulike næringer, men med en tendens til at lavlønnsandelen synker dess høyere grad av sentralitet.

Abstract

The report studies statistical relationships between low wages and firms' capacity to pay. The report shows that the proportion of employees with low wages and firms' capacity to pay varies substantially between and within industries.

The analyses show that there is a correlation between low-wage shares and capacity to pay. The correlation depends on the indicator used for capacity to pay (wage costs as a share of factor income vs factor income per man-year). The report shows that (i) low-wage share decreases markedly with increased factor income per man-year, (ii) low-wage share decreases markedly with firms' size and unionization rate, (iii) educational composition has only a modest influence on the variation in the low-wage share between industries and (iv) geographical centrality of firms has different implications for the low-wage share in various industries, but with a tendency for the low-wage share to decrease with a higher the degree of centrality.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	5
1. Innledning	7
2. Beskrivelse av beregningene	9
2.1. Lavlønn og lønnsevne.....	9
2.2. Utvalg.....	11
2.3. Næringer	13
3. Lavlønns-årsverk i ulike næringsgrupper	15
4. Lønnskostandsandeler og sammenheng med lavlønn	21
5. Sammenheng mellom lavlønn og lønnsevne - mellom næringer	28
6. Sammenheng mellom lavlønn og lønnsevne - innad i næringer	31
7. Foretakenes størrelse	35
8. Organisasjonsgrad	37
9. Virksomhetenes geografiske sentralitet	42
10. Utdanning	44
Referanser	46
Figurregister	47
Tabellregister	48

1. Innledning

Rapporten studerer sammenhengen mellom lavlønn og lønnsevne mellom næringsområder og innad i næringsområder.

Lønnsevne beskriver foretaks mulighet for å betale lønn (Store norske leksikon, 2005-2007). I kapittel 2 presenteres en mulighet for at det kan være vel så relevant å beskrive foretaks mulighet eller behov for å endre lønnskostnadene på marginen. Analysen bruker derfor tre indikatorer på lønnsevne, som alle baserer seg på foretakenes lønnskostnader og driftsresultat, som sammen utgjør *faktorinntekten*:

- Lønnskostnadsandelen (= lønnskostnader/ faktorinntekt)
- Faktorinntekt per årsverk
- Driftsresultat per årsverk

Faktorinntekten – foretaks produksjonsoverskudd – fordeles mellom arbeiderne (lønnskostnader) og kapitaleierne (driftsresultat). **Lønnskostandsandelen** beskriver denne fordelingen. I seg selv er ikke lønnskostnadsandelen et lønnsomhetsmål, men en sentral indikator for å forstå *utviklingen* i konkurransevne og lønnsomhet. For eksempel vil lavere produsentpriser og svakere produktivitetsutvikling isolert sett bidra til lavere lønnsomhet, og at en større andel av overskuddet tilfaller arbeidskraften og tilsvarende mindre tilfaller kapitaleierne.

Som forklart i kapittel 2 legger rapporten mest vekt på lønnskostnadsandelen: Lav (høy) lønnskostnadsandel indikerer gode (dårlige) muligheter til å *øke* lønningene. En fordel med å bruke lønnskostandsandelen er at den er sammenlignbar over tid. Man slipper eksempelvis en omregning av inntekter til et felles referanseårs priser. Det er også mulig å sammenligne lønnskostandsandeler mellom næringer, og mellom små og store foretak osv. Samtidig vil det være nivåforskjeller på lønnskostandsandelene, eksempelvis i sammenheng med hvor kapitalintensive næringene er.

Faktorinntekten viser *nivået* på inntektene som er til fordeling mellom arbeidskraft og kapital, altså hvor høye lønnskostnader et foretak kan ha før avkastningen til kapitaleierne blir negativ. For å kunne sammenligne næringsgrupper, små og store virksomheter mv, velger vi å framstille faktorinntekten per årsverk. **Driftsresultatet** per årsverk er det som er igjen av faktorinntekten når lønnskostnadene er dekket.

Lønnskostnadsandelen lå mellom 80 og 90 prosent i mange næringsområder i perioden vi ser på, 2017 til 2022. Den var rundt 130 prosent blant virksomheter som drev med *overnatting* og *passasjertransport* i pandemiåret 2020. Er lønnskostnadsandelen over 100 prosent betyr det at virksomheten har negativ avkastningen til kapitaleierne. Lønnskostandsandelene varierer vel så mye innad i næringsområder som mellom næringsområder. Spredningen er særlig stor i *overnatting, kultur og fritid, industri og engroshandel*.

Som indikator på utbredelse av lavlønn i ulike næringer brukes andelen av personer som har (heltidsekvivalent) månedslønn under 2/3 av medianen, som i 2022 var 32 600 kr. **Lavlønnsandelen** er høyest i *serveringsvirksomhet* og *jord- og skogbruk* med hhv. 47 og 45 prosent. Andre næringsområder med relativt høy lavlønnsandel er *overnatting, kultur og fritid, detaljhandel* og *personlig tjenesteyting*. Lavlønnsandelen er rundt 25 prosent eller høyere i alle disse næringsområdene.

Lavlønnsgapet (2/3 M-avstanden), her definert som hvor mange prosent de lavtløntes lønn i gjennomsnitt ligger under lavlønns grensa, er mellom 10 og 15 prosent i mange næringsområder. Lavlønns gapet er relativt lavt i *overnatting*, rundt 9 prosent. Det betyr altså at lavtlønte som er ansatt i overnattingsvirksomheter, i snitt ligger 9 prosent under lavlønns grensa. Lavlønns gapet er størst i *jord- og skogbruk, kultur og fritid og bygg og anlegg*, 16-19 prosent.

Utvalget benyttet i beregningene av lavlønn og lønnsevne, omfatter de fleste foretak utenom offentlig forvaltning, ideell virksomhet og de fleste enkeltpersonforetak og andre små foretak. Foretak som driver utvinning av olje og gass eller finansierings- og forsikringsvirksomhet er også utelatt.

Analysen viser at det er en statistisk sammenheng mellom lavlønnsandel og målene for lønnsevne. Samlet er det en tendens at næringer med høy *lønnskostnadsandel* også har høy lavlønnsandel, men sammenhengen er ikke «ren» – en del næringsområder med høy lønnskostnadsandel har lav andel lavlønn. Det er en tydeligere tendens at næringer med lav *faktorinntekt per årsverk* har høy lavlønnsandelen, og som beskrevet i del 2.1 er ikke denne klare sammenhengen helt uventet. Næringene med lavlønnsandel over 25 prosent hadde faktorinntekt per årsverk på under 700 000 kroner, mens de med høyest faktorinntekt hadde lav andel lavtlønte.

For å gi en indikasjon på **sammenhengen mellom lavlønn og lønnsevne innad i næringsområder** sammenligner vi virksomheter i samme næringsområde som har ulike lønnsevne. Vi viser at sammenhengen mellom lavlønn og lønnskostnadsandel er svak i *servering, kultur og fritid og overnatting*, og betydelig sterkere i *jord- og skogbruk og personlig tjenesteyting*. Lavlønnsandelen i *personlig tjenesteyting* er omtrent tre ganger høyere blant virksomhetene med høyest lønnskostnadsandel enn blant de med lavest lønnskostnadsandel. I *detaljhandel* er lavlønnsandelen 6-7 prosentpoeng høyere når lønnskostnadsandelen er høy enn når den er på «normalt» nivå.

Igjen er sammenhengen mellom lavlønn og faktorinntekt tydeligere. For eksempel er lavlønnsandelen i *servering* over 60 prosent for foretak med faktorinntekt per årsverk rundt 400 000 kroner, mens andelen mer enn halveres for foretak med faktorinntekt per årsverk rundt 800 000 kroner. Samme tendens ser vi for de andre næringsområdene, og når produksjonsoverskuddet per årsverk kommer over et visst nivå, stabiliserer lavlønnsandelen seg på et lavere nivå.

Analysen viser også at andelen med lavlønn synker markert med **foretakets størrelse** i de aller fleste næringsområder. I *servering* synker lavlønnsandelen fra vel 55 prosent for de minste foretakene til under 30 prosent i de største. Dette skjer til tross for relativt liten forskjell i lønnskostnadsandeler mellom små og store foretak. I *overnatting* er lønnskostnadsandelene vesentlig høyere for store enn små foretak. Allikevel er lavlønnsandelen nærmere 15 prosentpoeng *høyere* for små enn store foretak. Også i *industrien* synker lavlønnsandelen med størrelse, fra 10 prosent blant de minste til nesten 0 for de største.

Videre synker andelen med lavlønn markert med foretaks og næringsområders **organisasjonsgrad**. Alle næringene med lavlønnsandel over 15 prosent har organisasjonsgrad under 30 prosent, mens organisasjonsgraden spenner mellom 22 og 74 prosent i de øvrige næringene. Organisasjonsgrad og tariffavtaledekning stiger vesentlig med foretakets størrelse, og vi antar at dette delvis forklarer hvorfor lavlønnsandelen synker med foretakets størrelse.

Analysene viser også at i næringsområder med lav lavlønnsandel, er det en tydelig trend at lavlønnsandelen synker med økt grad av geografisk **sentralitet**, mens lønnskostnadsandelen øker.

Utdanningsnivået er lavere i næringsområdene med høy andel lavtlønte enn i næringsområder med lav andel lavtlønte. Vi viser at variasjon i utdannings sammensetning mellom næringsområdene ikke forklarer veldig mye av variasjonen i lavlønnsandel mellom næringer. Spesielt reduseres standardavviket i lavlønnsandeler mellom næringer med 10 prosent i et kontrafaktisk tilfelle der utdannings sammensetningen er lik i alle næringer. Det betyr at 90 prosent av variasjonen i lavlønnsandel mellom næringene *ikke* forklares av variasjon i utdannings sammensetning.

2. Beskrivelse av beregningene

2.1. Lavlønn og lønnsevne

Figurene i denne rapporten viser mål på (i) lavlønn og (ii) lønnsevne for ulike næringer.

(i) Lavlønn

Som indikasjon på utbredelse av lavlønn i ulike næringer beregnes andelen av personer som har (heltidsekvivalent) månedslønn under 2/3 av medianen. Medianlønna er hentet fra Grini, Johnsen og Kvile (2023), som beregner medianene for alle jobber hvert årene. For eksempel var median månedslønn beregnet til 32 600 kroner i 2022. Omregning til heltidsekvivalent månedslønn gjøres for å kunne sammenligne deltidsansattes lønn med lønningene til de som har fulltidsstilling.

Vi beregner lavlønnslønns-gapet som gjennomsnittlig prosentvis avstand mellom lønningene til de som tjener mindre enn 2/3 av medianlønnen og 2/3 av medianlønnen, i NOU 2024:11 omtalt som 2/3 M-avstanden. Et lavlønnsgap på 10 prosent tolkes som «de som ligger under lavlønnsgrensen, ligger i snitt 10 prosent under».

Beregningen av lavlønnsmålene er basert på informasjon for november måned. Tallene kan derfor være noe misvisende for næringer med stort innslag av sesongarbeidere (f.eks. jordbruket). Lærlinger er utelatt fra analysen.

Målene beregnes med data fra A-ordningen på person/jobbnivå. A-ordningen gir informasjon om lønn og arbeidstid, og knytter personer/jobber til *virksomheter*.

Mål for lavlønn beregnes med vektorer for stillingsprosent, slik at en 50 prosent stilling teller halvparten av en 100 prosent stilling.

(ii) Lønnsevne

Vi ser på tre indikatorer for lønnsevne, som alle baserer seg på *foretakets* lønnskostnader og driftsresultat slik dette framkommer i foretakenes næringsoppgave:

1. Lønnskostnadsandelen (= lønnskostnader/ faktorinntekt)
2. Faktorinntekt per årsverk
3. Driftsresultat per årsverk (før finansposter og skatt)

Summen av driftsresultatet og lønnskostnadene utgjør foretakets faktorinntekt – dvs. foretakets produksjonsoverskudd som fordeles mellom arbeiderne (lønnskostnader) og kapitaleierne (driftsresultat). Vi benytter informasjon om driftsresultat og lønnskostnader fra næringsoppgave 2 (NO2). Næringsoppgavene settes opp på *foretaksnivå* og dokumenterer inntekter og kostnader overfor skattemyndighetene. Det er et vedlegg til skattemeldingen i forbindelse med ligning. Årsverk beregnes med data fra A-meldingene (for alle 12 måneder).

Målene 1, 2 og 3 er (a) beregnet for ulike næringer med utgangspunkt i sum av driftsresultat, lønnskostnader og årsverk for virksomhetene i de respektive næringsområdene. Se punkt (iii) om hvordan vi har omregnet foretaksdata til virksomheter. Vi viser også tall for (b) persentiler i næringene. Da er lønnsevne-målene beregnet for hver enkelt virksomhet før persentilene beregnes med vektorer for antall årsverk.¹

---

¹ Vi beregner grenseverdiene, ikke gjennomsnitt innen persentil-grupper.

De tre måtene 1, 2 og 3 for å vise sammenheng mellom lavlønnsandel og lønnsevne henger sammen siden de bygger på produksjonsoverskuddet og hvordan dette fordeles mellom arbeidstakere og kapitaleiere. Lønnskostandsandelen er en sentral indikator for *utviklingen* i konkurransevne og lønnsomhet og benyttes blant annet i TBU:

«Høyere lønnskostnader, lavere produsentpriser og svakere produktivitetsutvikling er faktorer som isolert sett bidrar til svekket konkurransevne og lavere lønnsomhet. En slik utvikling vil innebære at en større andel av bedriftenes overskudd tilfaller lønnstakerne og mindre kapitaleierne» [lønnskostandsandelen øker] (TBU, 2023, s 68)

Lønnskostnadsandelen er informativ om et foretaks mulighet eller behov for å endre lønnskostnadene på marginen, men beskriver egentlig ikke mulighetene for å betale lønninger på et bestemt nivå. I seg selv er ikke lønnskostandsandelen et lønnsomhetsmål, men en sentral indikator for å forstå *utviklingen* i konkurransevne og lønnsomhet. Det betyr at høy lønnskostnadsandel er en tydelig indikator for dårlig lønnsevne, i den forstand at foretaket kan ha problemer med å dekke nødvendige lønnsutgifter. Er lønnskostandsandelen over 100 prosent betyr det at foretaket har driftsunderskudd. En fordel med å bruke lønnskostandsandelen i analyser, er at den er sammenlignbar over tid. Man slipper eksempelvis en omregning av inntekter til et felles referanseårs priser. Det er også mulig å sammenligne lønnskostandsandeler mellom næringer, og mellom små og store foretak osv. Samtidig vil det være nivåforskjeller på lønnskostandsandelene, eksempelvis i sammenheng med hvor kapitalintensiv næringene er.

Faktorinntekten viser nivået på inntektene som er til fordeling mellom arbeidskraft og kapital (før finansposter). For å kunne sammenligne næringsgrupper, små og store virksomheter mv, velger vi å framstille faktorinntekten per årsverk. Driftsresultatet per årsverk er det som er igjen av faktorinntekten til eiers kapitalavkastning. Vi har ikke gjort analyser av kapitalintensiteten i ulike næringer, men generelt sett er vareproduksjon mer kapitalkrevende enn tjenesteproduksjon.

Sammenhengen mellom lavlønnsandel og faktorinntekt *per årsverk* eller driftsresultat *per årsverk* vil kunne følge ganske mekanisk av forskjeller i produktivitet mellom arbeidere: Om foretak kan produsere det samme med *færre*, produktive høytlønte *årsverk* som med *flere*, mindre produktive lavlønte *årsverk* vil lavlønnsandelen korrelere med faktorinntekt/driftsresultat *per årsverk*, selv om foretakene har lik lønnskostnadsandel. Målene er allikevel viktige, spesielt faktorinntekt per årsverk som gir en direkte og enkel tolkbar indikasjon på *nivået* for lønnsevnen regnet per årsverk (se del 6).

I del 5 og 6 finner vi (i) en betydelig korrelasjon mellom lavlønnsandel og lønnskostnadsandel mellom og innad i næringer. Ikke helt uventet finner vi da (ii) en enda klarere korrelasjon mellom lavlønnsandel og faktorinntekt per årsverk. Vi finner også at (iii) korrelasjonen mellom lavlønnsandel og driftsresultat per årsverk er vesentlig svakere enn (ii), noe som kan forklares av at foretakenes faktorinntekt i større grad enn driftsresultatet påvirkes av arbeiderenes produktivitet (og lønn).

Som nevnt over vil indikatorene våre for lønnsevne kunne variere naturlig mellom foretak, blant annet etter hvor kapitalintensive de er.² Et forbedret mål på lønnsevne kunne blant annet tatt høyde for avkastningen kapitaleiere kan forvente å få, men det blir utenfor rammene til denne rapporten. Merk også at analysen ikke prøver å avdekke årsakssammenhenger.

---

² Merk at driftsresultat er fratrukket avskrivninger, men avskrivninger er ikke mål for avkastningen man kan forvente å ha på kapital.

(iii) Virksomhet og foretak

Informasjon om lavlønn er tilgjengelig på *virksomhetsnivå*, mens lønnsevne (NO2) i utgangspunktet må beregnes på *foretaksnivå*. Foretak er juridiske enheter som i denne sammenheng leverer næringsoppgave. Foretak kan ha en eller flere virksomheter, som er lokalt avgrensede enheter som hovedsakelig driver innenfor en bestemt næringsgruppe. Vi har valgt å fordele foretakenes driftsresultat og lønnskostnader på virksomhetene i foretaket, proporsjonalt med antallet årsverk i virksomhetene. Videre er *næring* knyttet til virksomhet.

Lavlønnsandelene beregnes dermed presist på næringsnivå, fordi jobber er tilknyttet virksomheter som igjen er tilknyttet næringer. Lønnskostnadsandelene er imidlertid mindre presise fordi de er knyttet til foretak som kan drive virksomheter i ulike næringer. Om foretak driver veldig lønnsomt *oppdrett* og mindre lønnsomt *sløyning* vil vi overdrive lønnskostnadsandelen knyttet til oppdrett og underdrive lønnskostnadsandelen knyttet til sløyning (næringsmiddelindustri). Dette er kun en utfordring knyttet til foretak med virksomhet i ulike næringsområder, og vi antar at målefeilene samlet sett er moderate. Å bruke virksomhet gir en bedre geografisk fordeling gitt at den viser hvor produksjonen og arbeidskraften befinner seg og gir også en mer presis næringstilknytning. Videre blir målefeil neppe mindre om vi baserer oss på *foretakets* næringskode, fordi foretaket enten klassifiseres som oppdrett eller sløyning.

2.2. Utvalg

Beregningene gjøres for 2017-2022, fordi vi bare har informasjon nødvendig for å skille ut og droppe lærlinger f.o.m. 2017. Paneldimensjonen gjør at vi kan ta ut år-til-år variasjon i f.eks. driftsresultat, men perioden er litt for kort for at en analyse av endringer over tid blir veldig nyttig.

Inklusjonskriterier:

Virksomheter med NO2 som har ansatte i november (utenom lærlinger)

- Antall årsverk i initialt utvalg, gjennomsnitt for årene 2017-2022: 1 355 000

I utgangspunktet dekker NO2 alle aksjeselskaper og andre foretakstyper, men med noen begrensninger. Offentlig forvaltning, ideelle organisasjoner, borettslag, foretak som utvinner råolje og naturgass, finansielle foretak og ikke-regnskapspliktige enkeltpersonforetak og selskap med deltakerfastsetting (m.m.) er ikke inkludert i analysene. Videre gjør vi noen begrensninger mht. sektor, næring og foretaksstørrelse. De fleste figurer er da beregnet med et utvalg som i snitt dekker 1 125 000 årsverk per år.

Sektor

Inkluderte [sektorer](#):

- 1110 Statens forretningsdrift
- 1120 Statlig eide aksjeselskaper mv.
- 1510 Kommunale foretak med ubegrenset ansvar
- 1520 Kommunalt eide aksjeselskaper mv.
- 2100 Private aksjeselskaper mv.
- 2300 Personlige foretak
- 2500 Private produsentorienterte organisasjoner uten profittformål

- Antall årsverk etter sektorseleksjon, gjennomsnitt for årene 2017-2022: 1 295 000 (60 000 utelatt)

Sektorene med flest utelatte årsverk (blant foretak som har levert NO2)

- 4900 Øvrige finansielle foretak unntatt forsikring
- 6100 Statsforvaltningen
- 6500 Kommuneforvaltningen
- 7000 Ideelle organisasjoner

Det er viktig å merke seg at helseforetakene klassifiseres som offentlig forvaltning og er ikke med i analysene.

Merk at personlig næringsdrivende (sektor 8200 som vanligvis leverer NO1) er utelatt. Dette gjøres fordi eiers arbeidsinnsats ikke er tilknyttet årsverk eller lønn. Målene for lønnsevne blir dermed misvisende. Ca 22 000 årsverk per år er knyttet til *ansatte* i foretak med NO1 (ikke i det initiale utvalget), 10 000 av disse i foretak med over 5 årsverk. Enkeltpersonforetak med over 30 ansatte vil imidlertid som regel være inkludert i analysen, fordi disse tilhører sektor 2300 og som regel leverer NO2.

Utelatte næringer

Utelatte næringer der mange store foretak ikke leverer NO2:

- Foretak som driver *utvinning av råolje og naturgass*
- Virksomheter som driver *finansierings- og forsikringsvirksomhet*
- Virksomheter innen *offentlig administrasjon og forsvar, og trygdeordninger underlagt offentlig forvaltning*.

Næringer som er utelatt fordi de er små målt etter antallet årsverk (for ansatte), og ligner lite på øvrige næringer i næringshovedområdet:

- Virksomheter som driver *fiske og fangst (utenom akvakultur)*
- Virksomheter innen *aktiviteter i medlemsorganisasjoner*
- Virksomheter som driver *rørtransport eller utenriks sjøfart*

I tillegg er virksomheter med ukjent næring utelatt. Norsk Tipping AS utelates fordi omsetning av «spill» ikke er sammenlignbart med omsetning av andre varer og tjenester.

- Antall årsverk etter sektorseleksjon og næringseleksjon, gjennomsnitt for årene 2017-2022: 1 266 000 (29 000 utelatt av næringseleksjon)

For å lette framstillingen vil de fleste figurene i denne rapporten også utelate noen næringer med moderat antall ansatte og moderat andel med lavlønn:

- *Akvakultur*
- *Elektrisitets-, gass-, damp- og varmtvannsforsyning*
- *Vannforsyning, avløps- og renovasjonsvirksomhet*
- *Omsetning og drift av fast eiendom*
- *Undervisning*

Disse næringene har samlet 2 prosent av lavlønnsårsverkene og 4 prosent av alle årsverkene.

Utelater små foretak

Utenom del 7 og 8 (om foretaks størrelse og organisasjonsgrad) er virksomheter i foretak med 5 eller færre årsverk utelatt, fordi eiers arbeidsinnsats kan være vesentlig.

- Antall årsverk i foretak med over 5 årsverk + annen seleksjon, gjennomsnitt for årene 2017-2022: 1 125 000 (141 000 utelatt pga. færre enn 5 årsverk)

Kontinuerlig-foretak-utvalg

Del 6 (lønnsevne innad i næringer) viser mål for lavlønn og lønnsevne når vi har prøvd å ta ut år-til-år variasjon på foretaksnivå. Vi legger da sammen hvert enkelt foretaks regnskapsopplysninger for 2017-2022. Utvalget begrenses til foretak som leverte NO2 alle seks årene, og der antallet årsverk ikke ble mer enn doblet/halvert fra ett år til det neste. Antall årsverk i kontinuerlig-foretak-utvalget, per år 2017-2022: 932 000 (198 000 utelatt pga. ikke-kontinuerlig foretak).

2.3. Næringer

Analysen baserer seg i utgangspunktet på virksomhetenes næringshovedområde, men noen næringshovedområder splittes:

- *Jord- og skogbruk; Akvakultur* – veldig ulike inntektsmessig
- *Detaljhandel; Agentur- og engroshandel; Reparasjon av motorvogner* – ulike inntektsmessig, viktige næringer i denne sammenheng
- *Overnattingsvirksomheter; Serveringsvirksomhet* – viktige næringer i denne sammenheng
- *Arbeidskrafttjenester; Forretningsmessig tjenesteyting*; – interesse i denne sammenheng knyttet til arbeidskrafttjenester
- *Passasjertransport; Godstransport mv.*

Tabell 2.1 oppsummerer næringsområdene slik de inngår i rapporten.

Tabell 2.1 Oversikt over næringsområder, basert på [Standard for næringsgruppering, 2007](#)

Langt navn	Kort navn (ikke offisielle)	Kommentar
Jordbruk og skogbruk	Jord- og skogbruk	01 – Jordbruk og tjenester tilknyttet jordbruk, jakt og viltstell og 02 – Skogbruk og tjenester tilknyttet skogbruk
Akvakultur	Akvakultur	03.2 – Akvakultur (03.1 - Fiske og fangst er utelatt).
B - Bergverksdrift og utvinning	Oljetjenester	Næring 06 – utvinning av råolje og naturgass – er utelatt. Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass er dominerende, men gruppen inkluderer også bergverksdrift og annen utvinning
C - Industri	Industri	
D - Elektrisitets-, gass-, damp- og varmtvannsforsyning	Strøm	
E - Vannforsyning, avløps- og renovasjonsvirksomhet	VAR	
F - Bygge- og anleggsvirksomhet	Bygg og anlegg	
Vedlikehold og reparasjon av motorvogner	Rep. motorv.	Næringene utenom salg under 45 - Handel med og reparasjon av motorvogner
Agentur- og engroshandel	Engroshandel	46 – Agentur- og engroshandel inklusive agenturhandel med motorvogner (fra gruppering 45)
Detaljhandel	Detaljhandel	47 – Detaljhandel inklusive handel med motorvogner (fra gruppering 45)
Passasjertransport	Passasjertransport	H – Transport og lagring: Passasjertransport på vei og sjø (utenom utenriks sjøfart) og i lufta
Godstransport mv.	Godstransport	H – Transport og lagring: Godstransport på vei og sjø og i lufta (utenom utenriks sjøfart og rørtransport), lagring og andre tjenester tilknyttet transport samt post- og distribusjonsvirksomhet
Overnattingsvirksomhet	Overnatting	55 – Overnattingsvirksomhet
Serveringsvirksomhet	Servering	56 – Serveringsvirksomhet
J - Informasjon og kommunikasjon	Info. og kom.	Omfatter forlag, radio og fjernsynskringkasting, telekommunikasjon, informasjonsteknologitjenester o.l
K - Finansierings- og forsikringsvirksomhet		Utelatt
L - Omsetning og drift av fast eiendom	Eiendom	
M - Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	Faglig tjen.y.	Omfatter juridisk og regnskapsmessig tjenesteyting, bedriftsrådgivning, arkitektvirksomhet og teknisk konsulentvirksomhet, forskning og utvikling, annonse og reklamevirksomhet, mv.
N - Forretningsmessig tjenesteyting	Forr. tjen.y.	Omfatter utleie og leasing, reisebyrå- og reisearrangører, vaktjeneste, tjenester tilknyttet eiendomsdrift inkl. rengjøringsvirksomhet, mv. 78 – Arbeidskrafttjenester er ikke inkludert. Rengjøringsvirksomheter utgjør nesten 1/3 av årsverkene i vårt utvalg
Arbeidskrafttjenester	Arbeidskrafttjen.	78 – Arbeidskrafttjenester
O - Offentlig administrasjon og forsvar, og trykdeordninger underlagt offentlig forvaltning		Utelatt
P - Undervisning	Undervisning	Omfatter kun private virksomheter og ikke offentlige skoler og universitet
Q - Helse- og sosialtjenester	Helse og sosial	Omfatter kun privat virksomhet og ikke offentlige drevne sykehus, sykehjem, barnehager mv. Heller ikke sykehjem og sykehus drevet av ideell virksomhet er inkludert. Private barnehager utgjør rundt 44 prosent av årsverkene i vårt utvalg.
R - Kulturell virksomhet, underholdning og fritidsaktiviteter	Kultur og fritid	Virksomheter knyttet til idrettsanlegg, treningssentre og andre sportsaktiviteter utgjør 58 prosent av årsverkene i utvalget vårt. Norsk tipping er utelatt.
S - Annen tjenesteyting	Personlig tjen.y.	94 – Aktiviteter i medlemsorganisasjoner er utelatt. Ca 1/2 av årsverkene er knyttet til frisering og annen skjønnhetspleie og 1/4 er knyttet til vaskeri- og renserivirksomhet.
T - Lønnet arbeid i private husholdninger		Utelatt
U - Internasjonale organisasjoner og organer		Utelatt

3. Lavlønn-årsverk i ulike næringsgrupper

Vi begynner med å vise **antallet årsverk** i utvalget vårt mellom 2017 og 2022, fordelt på næringsområder. Figur 3.1 viser at *Servering* sysselsetter rundt 39 000 årsverk utenom pandemiårene, og rundt 30 000 under pandemien (2020 og 2021). Også antall sysselsatt i *overnatting* og *arbeidskrafttjenester* var klart påvirket av pandemien. Flest lønnstakerårsverk har vi i *industri, bygg og anlegg* og *detaljhandel*.

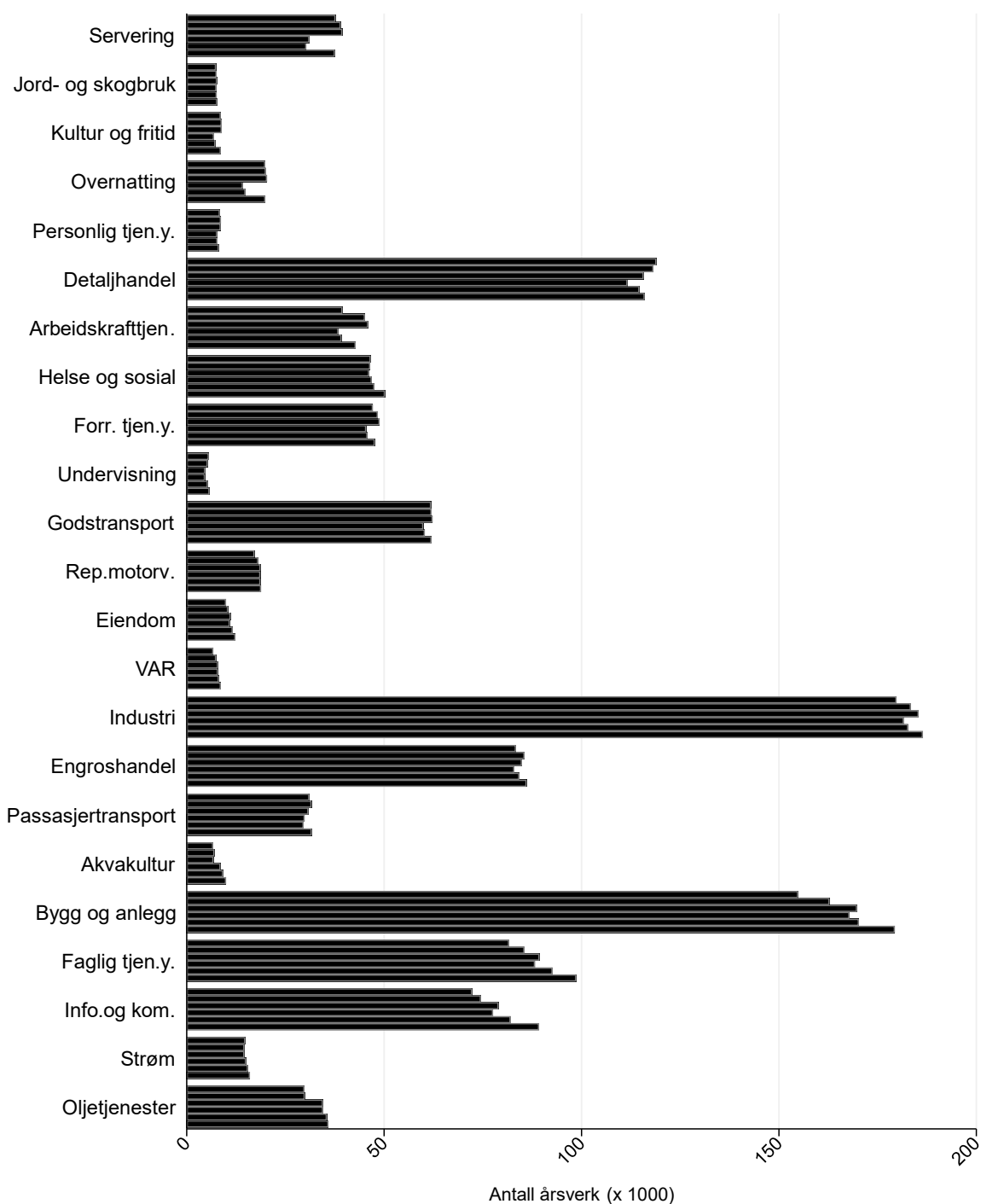
Figur 3.2 viser antallet **årsverk med lavlønn**. Det er klart flest lavlønnsårsverk i *detaljhandel*, med *servering* på en god annenplass. *Industri* og *bygg og anlegg* har forholdsvis mange lavlønnsårsverk, selv om de har lav lavlønnsandel (figur 3.3), og det er fordi de har mange årsverk samlet sett.

Figur 3.3 viser at **lavlønnsandelen** er høyest i *servering*, rundt 47 prosent, og lavest i *oljetjenester*, rundt 0,4 prosent. *Jord- og skogbruk*, med relativt få sysselsatte, utmerker seg også med en lavlønnandel rundt 45 prosent. Merk at denne næringen påvirkes en del av at små foretak, de fleste enkeltpersonforetak og en del sesongarbeidere er utelatt fra analysen. I *overnatting* er lavlønnandelen noe lavere enn i *servering*, og som i *servering* falt den i 2018 og 2019, men den økte i pandemiårene. I 2022 var den 28 prosent. Grupper som har en lavlønnandel over 20 prosent i alle årene er, foruten de som er nevnt over, *kultur og fritid*, *detaljhandel* og *personlig tjenesteyting*. Halvparten av årsverkene i *personlig tjenesteyting* er sysselsatt med frisering og annen skjønnhetspleie og rundt en firedel jobber i vaskeri- og renserivirksomhet. Når det gjelder *helse- og sosialtjenester*, der rundt 13 prosent er lavtlønte, er det viktig å være klar over at tallene ikke omfatter offentlige eller ideelle sykehus, sykehjem og barnehager. Rundt 44 prosent av årsverkene i området er knyttet til private barnehager.

Figur 3.4 viser at **lavlønnsgapet**, definert som hvor mange prosent de lavtløntes lønn i gjennomsnitt ligger under lavlønnsgrensa, er mellom 10 og 15 prosent i mange næringer. Lavlønnsgapet er lavt i *overnatting*, rundt 9 prosent. Det betyr altså at ansatte i overnattingsvirksomheter med lavlønn i gjennomsnitt ligger 9 prosent under lavlønnsgrensa. Lavlønnsgapet er størst i *jord- og skogbruk*, *kultur og fritid* og *bygg og anlegg*, 16-19 prosent. *Jord- og skogbruk* og *kultur og fritid* har i tillegg høy lavlønnandel, hhv rundt 44 og 35 prosent (figur 3.3), mens lavlønnandelen i *bygg og anlegg* bare er rundt 3 prosent. Både jordbruk og kulturnæringene har få ansatte sammenlignet med bygg og anlegg, noe som betyr at det absolutt sett er flere lavlønnsårsverk i bygg og anlegg enn i hver av de to andre gruppene (figur 3.2). *Personlig tjenesteyting* har relativt høy lavlønnandel (rundt 25 prosent) og de lavtlønte ligger i gjennomsnitt 14 prosent under lavlønnsgrensa. Dette er en gruppe med relativt få ansatte (rundt 8 000 årsverk, men her er mange mindre virksomheter utelatt). I *detaljhandel*, med mange ansatte og godt over 20 prosent lavtlønte, har lavlønnsgapet økt gradvis fra 2017 til 2022. I 2022 lå de lavtlønte i næringen nesten 13 prosent under lavlønnsgrensa, mot 11 prosent i 2017.

Figur 3.5 viser at trendene i median lavlønnsgap følger trendene i gjennomsnittlig lavlønnsgap, men medianene er som ventet noe lavere i og med at de er upåvirket av ekstremverdier. Blant annet ligger medianårsverket i *detaljhandel* 1 til 2 prosentpoeng lavere enn gjennomsnittet. Forskjellen er enda litt større for *bygg og anlegg*.

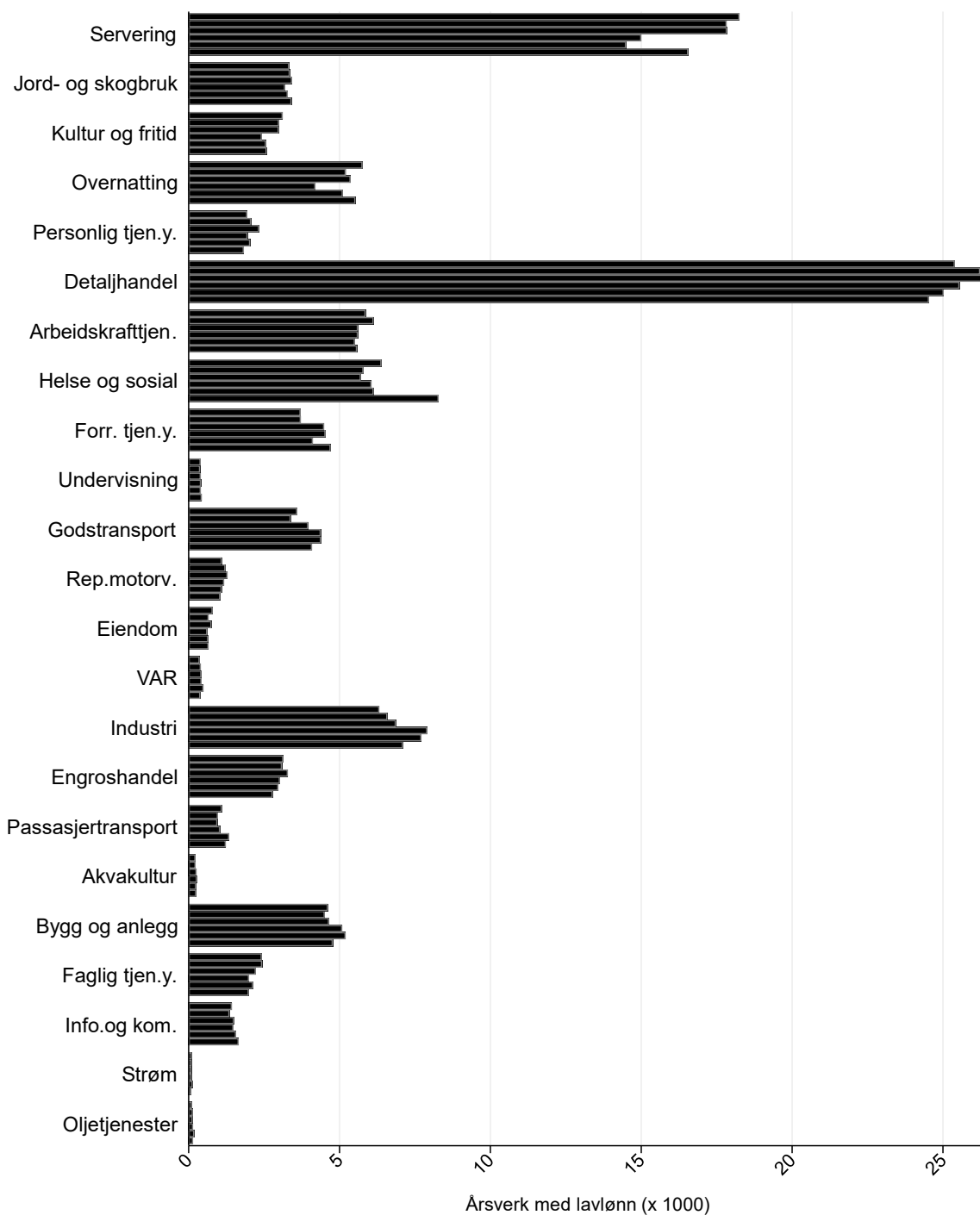
Figur 3.1 Antall årsverk i ulike næringer, 2017-2022

Note: For hver næring er det 6 streker, en for hvert år, 2017 er øverst og 2022 nederst. Virksomheter i foretak med 5 eller færre årsverk er utelatt. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er også utelatt.

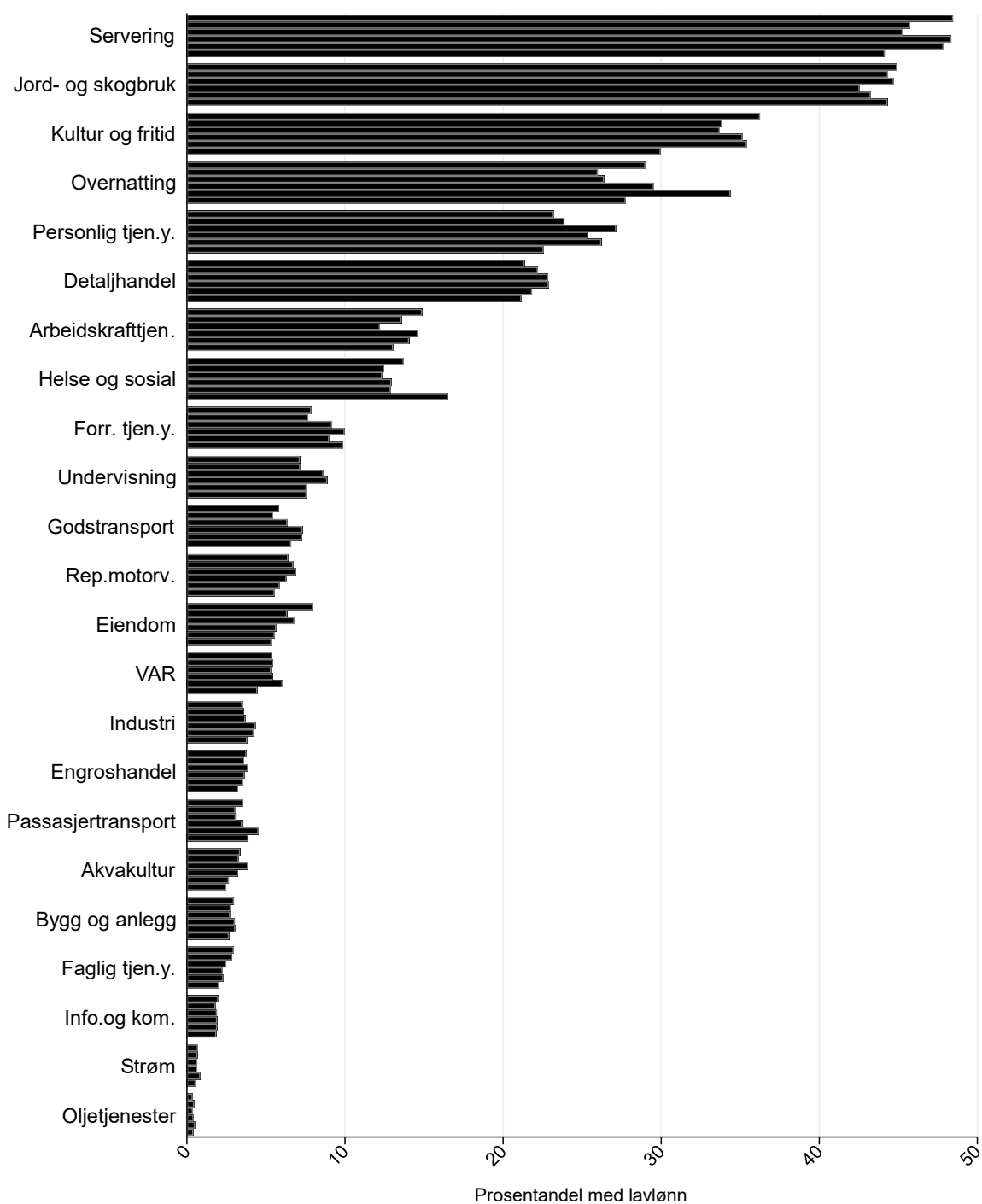

Figur 3.2 Antall årsverk med lavlønn i ulike næringer, 2017-2022

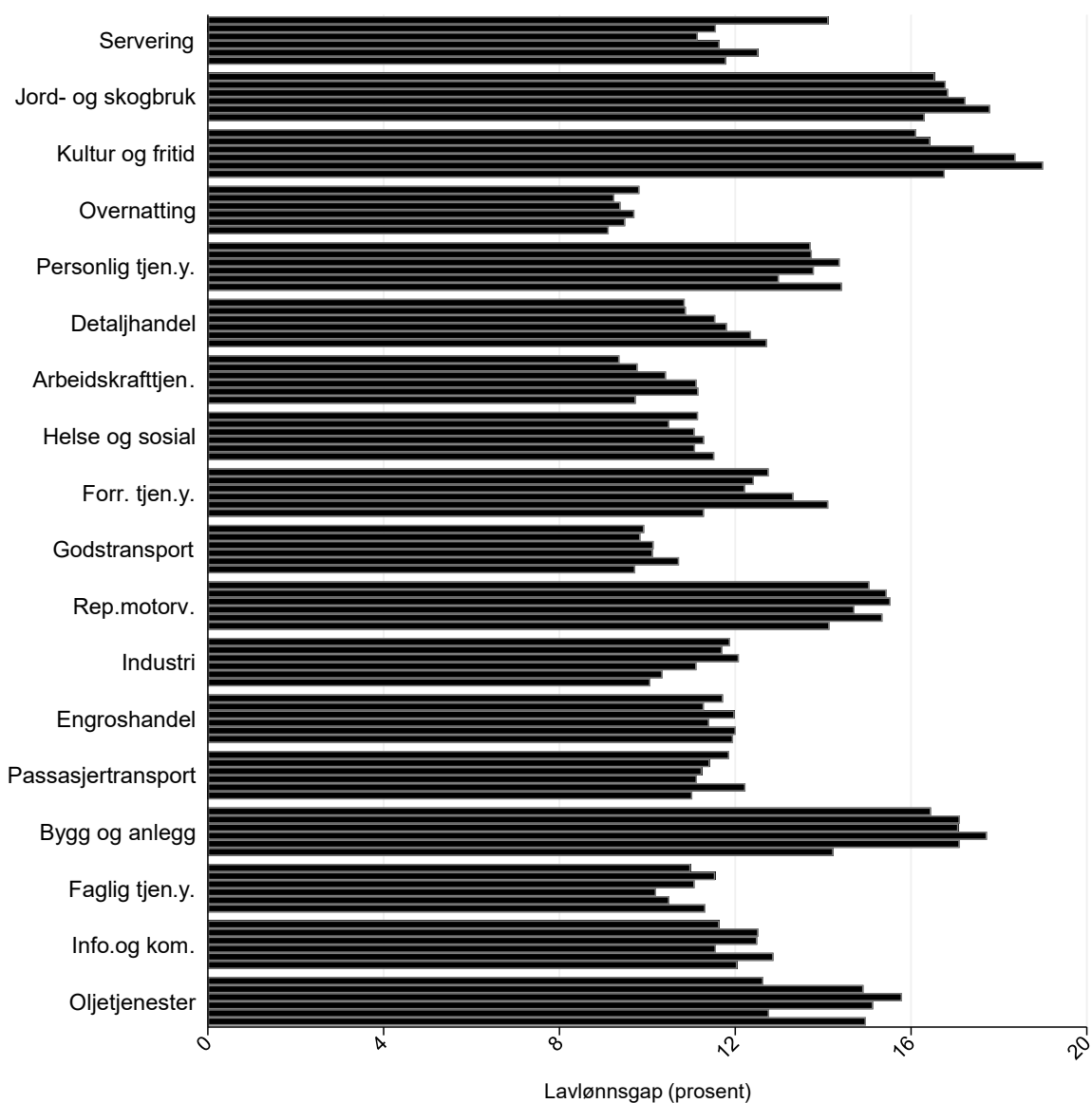
Note: For hver næring er det 6 streker, en for hvert år, 2017 er øverst og 2022 nederst. Virksomheter i foretak med 5 eller færre årsverk er utelatt. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er også utelatt.

Figur 3.3 Prosentandel av årsverk med lavlønn i ulike næringer, 2017-2022

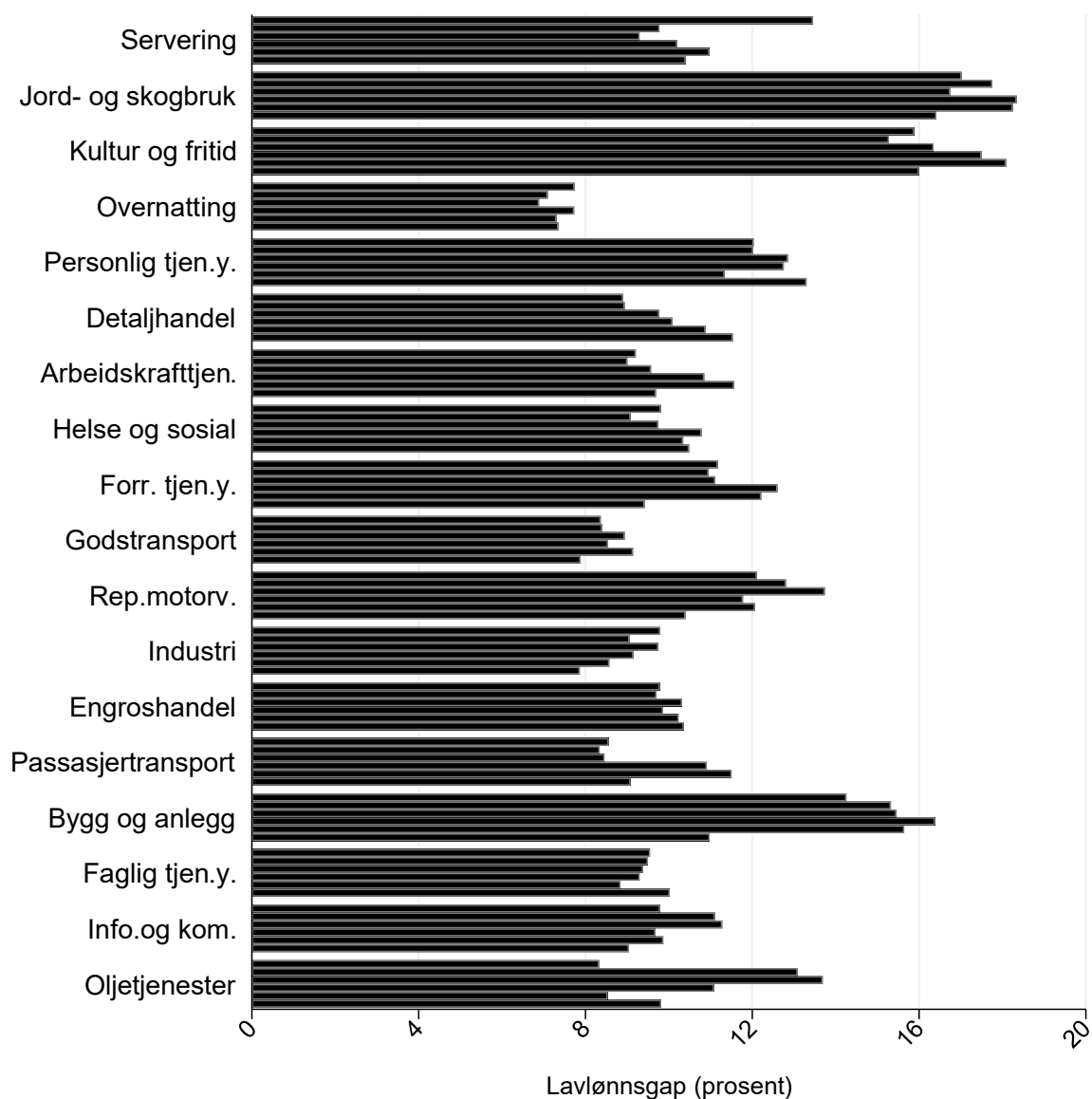
Note: For hver næring er det 6 streker, en for hvert år, 2017 er øverst og 2022 nederst. Virksomheter i foretak med 5 eller færre årsverk er utelatt. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er også utelatt.

Figur 3.4 Lavlønnsgapet i ulike næringer, gjennomsnitt, 2017-2022

Note: For hver næring er det 6 streker, en for hvert år, 2017 er øverst og 2022 nederst. Virksomheter i foretak med 5 eller færre årsverk er utelatt. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er også utelatt.

Figur 3.5 Lavlønnsgapet i ulike næringer, median, 2017-2022

Note: For hver næring er det 6 streker, en for hvert år, 2017 er øverst og 2022 nederst. Virksomheter i foretak med 5 eller færre årsverk er utelatt. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er også utelatt.

4. Lønnskostandsandeler og sammenheng med lavlønn

Lønnskostnadsandelen variere mellom næringsområder og over tid. Figur 4.1 viser at lønnskostnadsandelen lå mellom 80 og 90 prosent i mange næringsområder, i årene fra 2017 til 2022. Den var rundt 130 prosent i *overnatting* og *passasjertransport* i pandemiåret 2020, men har sunket til rundt 90 prosent i overnattingsvirksomheter i 2022, mens den fortsatt er over 100 prosent for passasjertransport. Tallene for passasjertransport er imidlertid sterkt påvirket av at enkelte flyselskap hadde store problemer under pandemien. En lønnskostnadsandel over 100 prosent innebærer at en næring har driftsunderskudd. *Akvakultur* og *strøm* (elektrisitetsnæringen) har veldig lav lønnskostnadsandel, noe som betyr at driftsresultatet er høyt i forhold til lønnskostnadene.

Figur 4.2 viser gjennomsnittlig **lavlønnsandel og lønnskostnadsandel** i de ulike næringene, dvs. gjennomsnitt over årene 2017-2022 som rapportert i figur 3.3 og 4.1. Dersom det er en klar positiv sammenheng mellom lønnssevne og lavlønn, betyr det at lavlønnsandelen ofte er høy når lønnskostnadsandelen er høy. Tolkningen vår da er at høy lønnskostnadsandel definerer relativt sett lavere lønnsomhet for kapitaleierne og lavere økonomisk evne for virksomheten til å redusere lavlønnsandelen. Det er imidlertid en del næringer som av ulike årsaker har høy lønnskostnadsandel og lav andel lavlønn, og som "ødelegger" for denne korrelasjonen. Det er altså ikke en entydig sammenheng mellom lønnskostnadsandel og lavlønnsandel mellom næringsgrupper, men korrelasjonen er allikevel 0,25 (vektet med årsverk). Dette tallet drøftes nærmere i kapittel 5.

Figur 4.3 viser utviklingen i lavlønnsandel og lønnskostnadsandel **over tid**. Lavlønnsandelen fra figur 3.3 og lønnskostnadsandelene fra figur 4.1 er her plottet likt som figur 4.2, bortsett fra at det er satt ett punkt for hvert år og en strek som går fra år til år. 2022 har fått en sort firkant. Næringer med over 5 prosent lavlønnsandel er vist i de to øverste panelene, mens det nederste panelet viser næringer med under 5 prosent lavlønnsandel (og 5 næringer er utelatt). Figuren gjør det mulig å betrakte lavlønnsandel og lønnskostnadsandel samtidig.

Som nevnt er det en svært tydelig pandemieffekt i lønnskostnadsandelen i *overnatting* og *passasjertransport*, og også en effekt i *servering* og *kultur og fritid*. I de samme næringene steg lavlønnsandelen fra 2019 til 2021, før den gikk ned i 2022 (etter pandemien). Vi har ikke undersøkt mekanismene bak disse trendene, som betydningen av lønnsutvikling på individnivå vs. sammensetningsendringer. Etter nedstengningen i mars 2020 ble forholdsvis mange med lav lønn permittert eller mistet jobbet (TBU, 2021), men mange var tilbake igjen allerede på høsten (vi måler lavlønn i november). Etter hvert som samfunnet åpnet mer opp kom stadig flere av jobbene i de utsatte næringene tilbake, men de ble ofte besatt av arbeidere med lite arbeidserfaring og lav lønn (Grini, Johansen og Konci, 2021 og Edelman og Konci, 2023).

Utenom pandemien er det ikke en slående samvariasjon i lavlønnsandeler og lønnskostnadsandeler over tid, samlet sett. Analysen vår er imidlertid for grov til å kunne si noe presis om hvordan lavlønnsandel og lønnskostnadsandel samvarierer innad i en næringsgruppe over tid, men det ville vært overraskende om det viste seg å ikke være samvariasjon.

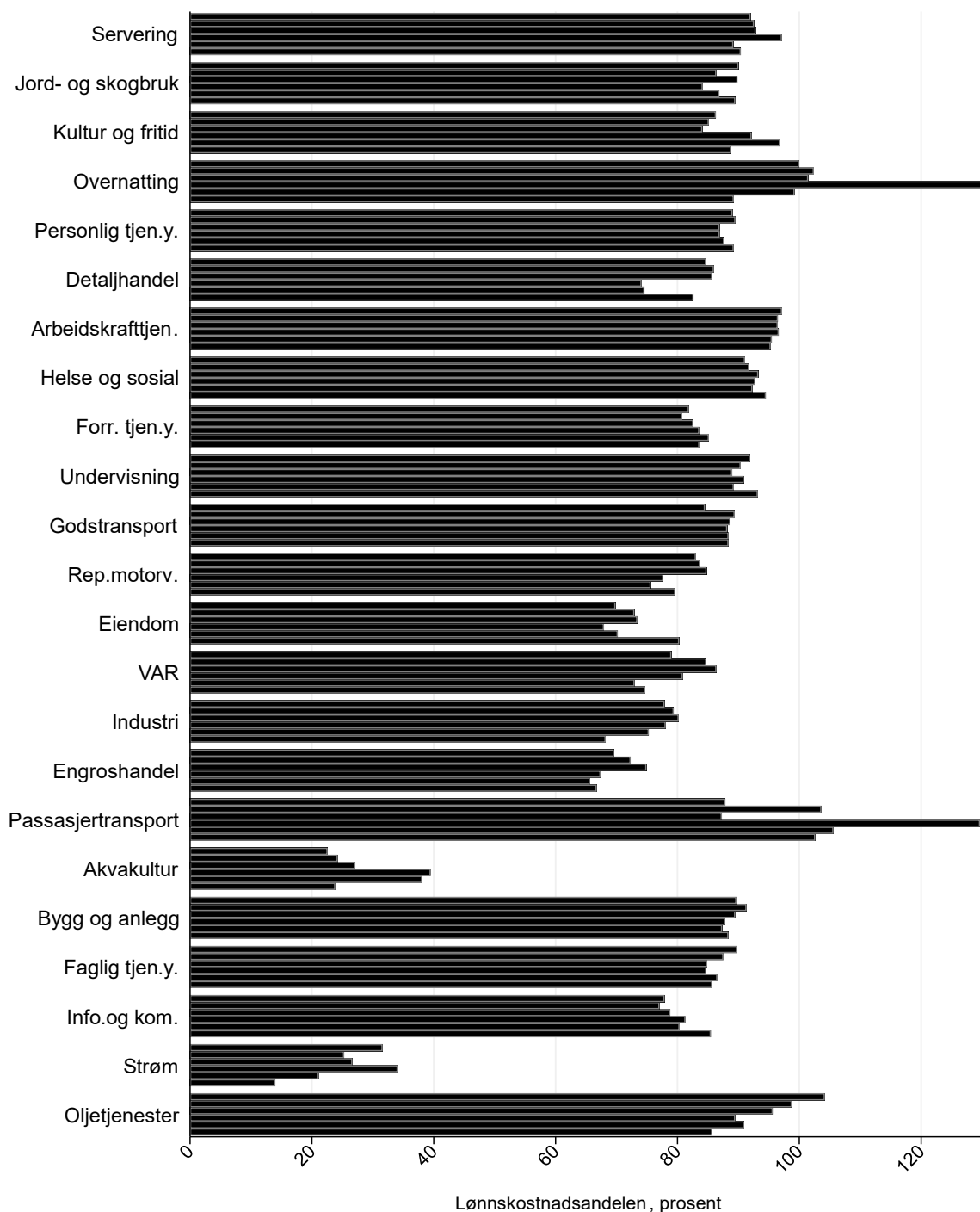
For å vise **spredningen** i lønnskostnadsandelen innad i næringer viser figur 4.4 kvartiler i lønnskostnadsandel i ulike næringer (sirkel), i tillegg til lønnskostnadsandelen for næringene samlet (kryss). Målene er beregnet for hvert år (2017-2022) separat og figuren viser snittet av disse målene. Figuren viser at lønnskostnadsandelene varierer vel så mye innad i næringsområder som mellom næringsområder.

Korrelasjonen mellom median lønnskostnadsandel og den samlede lavlønnsandelen er 0,18 (0,25 når vi bruker samlet lønnskostnadsandel). I *servering*, hvor over 45 prosent er lavtlønte, har laveste kvartil (p25) en gjennomsnittlig lønnskostnadsandel på rundt 84 prosent, mens den øverste kvartilen har en lønnskostnadsandel på over 100 prosent (betyr negativ avkastning til kapitaleier). Man kan for øvrig

merke seg at medianen (p50) og lønnskostandsandelen for næringen samlet er tilnærmet like, noe som antyder at det ikke er noen virksomheter som trekker spesielt opp eller ned. Spredningen i lønnskostnadsandel er særlig stor i *overnatting, kultur og fritid, industri* og *engroshandel*. I *forretningsmessig tjenesteyting* er den samlede lønnskostnadsandelen lavere enn første kvartil. Det kommer av at noen foretak har store overskudd og trekker ned gjennomsnittet. Tilsvarende er den samlede lønnskostnadsandelen i *passasjertransport* høyere enn tredje kvartil, og det kommer av at enkelte virksomheter, særlig innen lufttransport, hadde store problemer under pandemien. Vi har ikke fjernet ekstremverdier fra grunnlagsmaterialet.

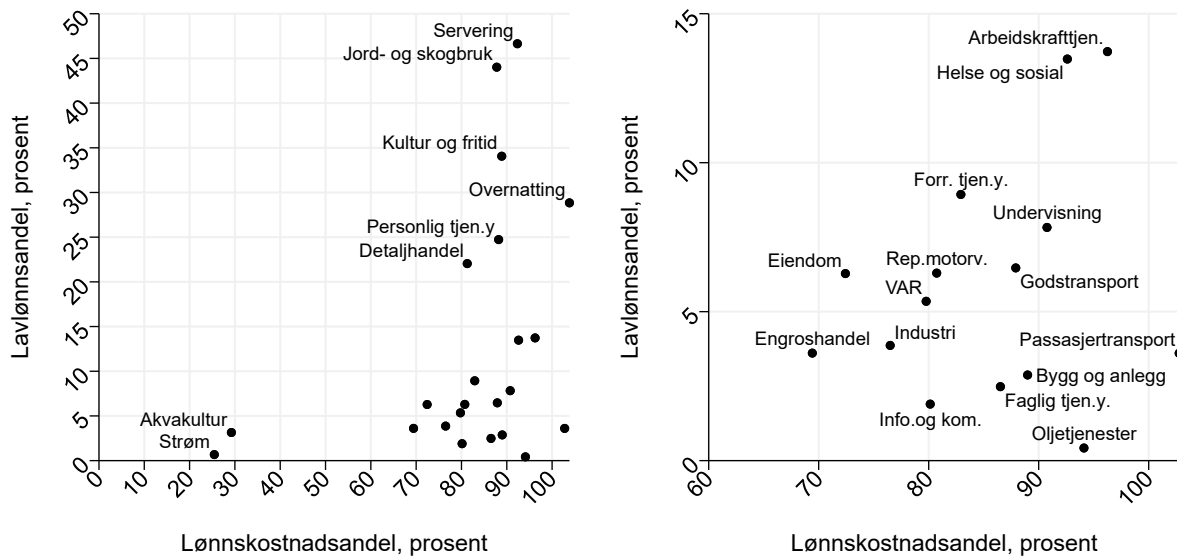
Spredningen i figur 4.4 kan i noen grad komme av årlig variasjon i overskuddet på foretaksnivå. Figur 4.5 viser derfor kvartilene når hvert enkelt foretaks regnskapsopplysninger for årene 2017-2022 er lagt sammen (ev. de årene foretaket har levert NO2 mellom 2017 og 2022). Spredningen går da noe ned i de fleste næringer, spesielt i *overnatting*.

Figur 4.1 Lønnskostnadsandelen i ulike næringer, 2017-2022

Note: For hver næring er det 6 streker, en for hvert år, 2017 er øverst og 2022 nederst. Virksomheter i foretak med 5 eller færre årsverk er utelatt. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er også utelatt.

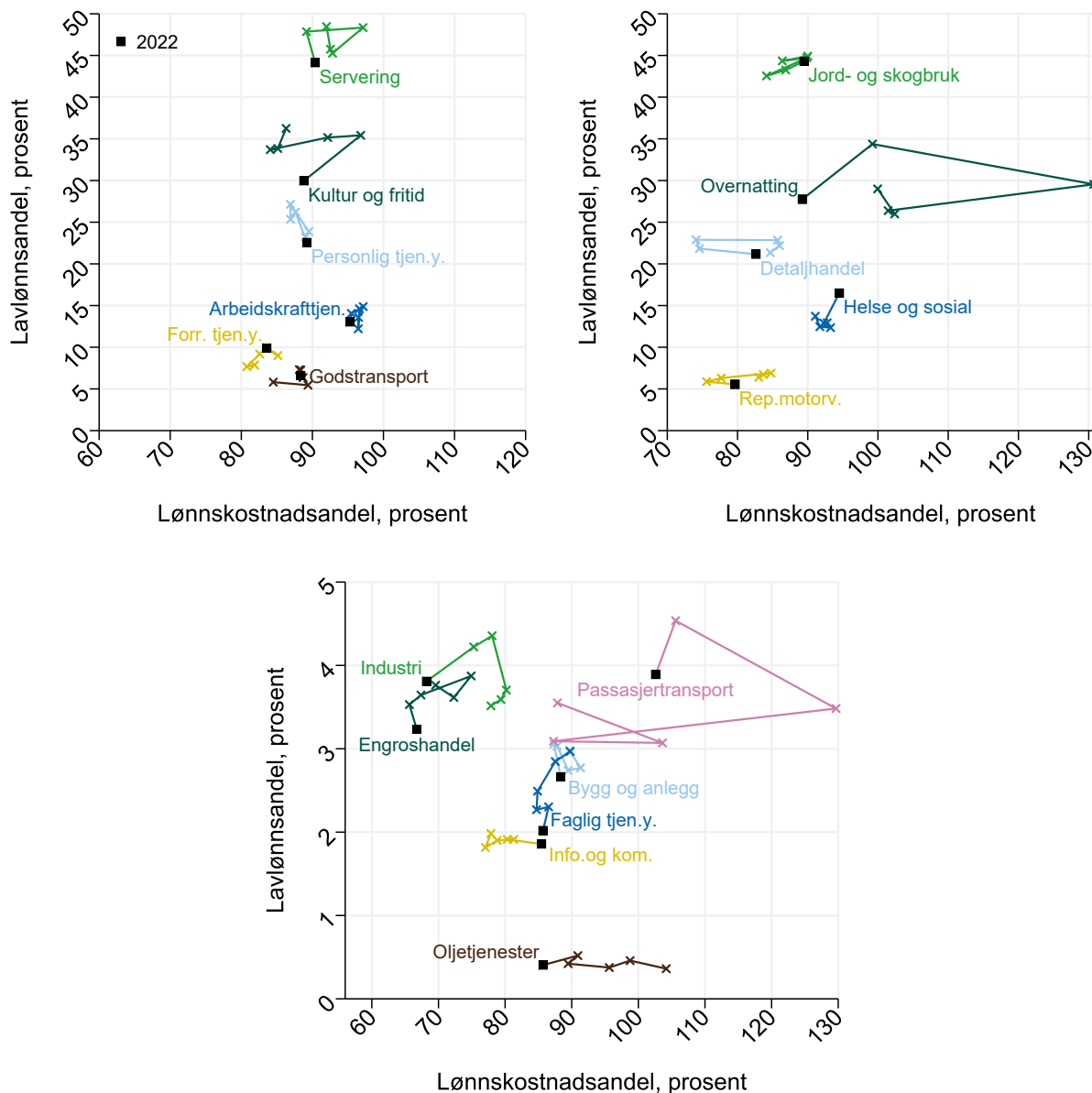
Figur 4.2 Lavlønnsandel og lønnskostnadsandel i ulike næringer, gjennomsnitt for 2017-2022

Note: Prikkene i høyre panel tilsvarer prikkene i nederste høyre hjørne av venstre panel. Tall beregnet for 2017-2022 separat (og rapportert i figur 3.3 og 4.1). Figuren viser snittet av disse tallene. Virksomheter i foretak med 5 eller færre årsverk er utelatt. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er også utelatt.

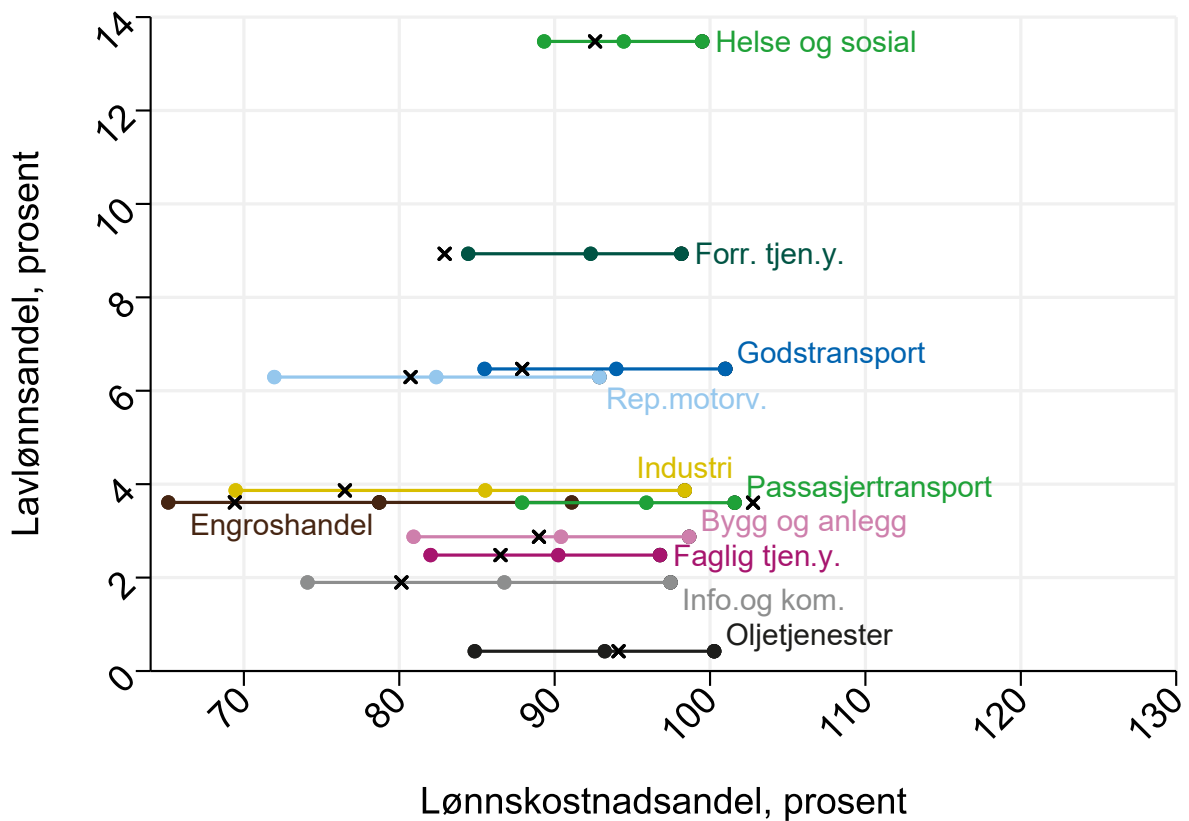
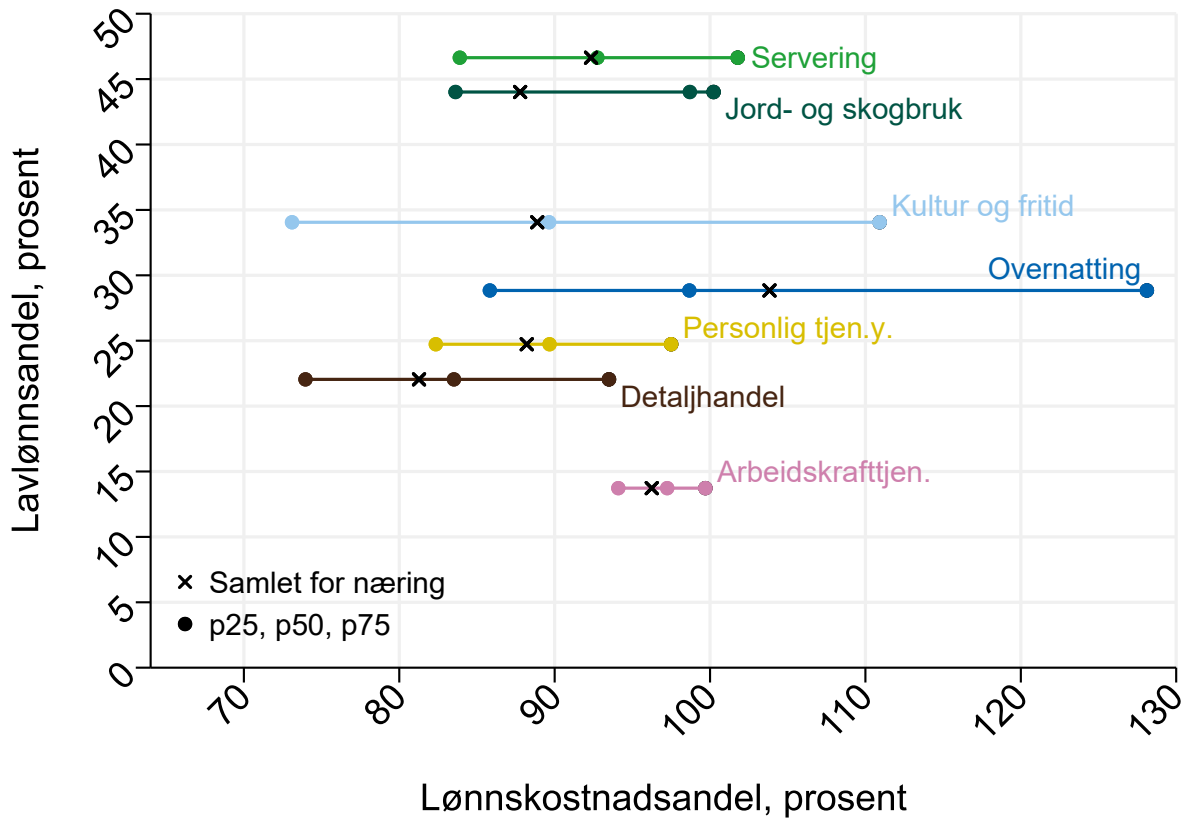

Figur 4.3 Endringer over tid i lavlønnsandel og lønnskostnadsandel, 2017-2022

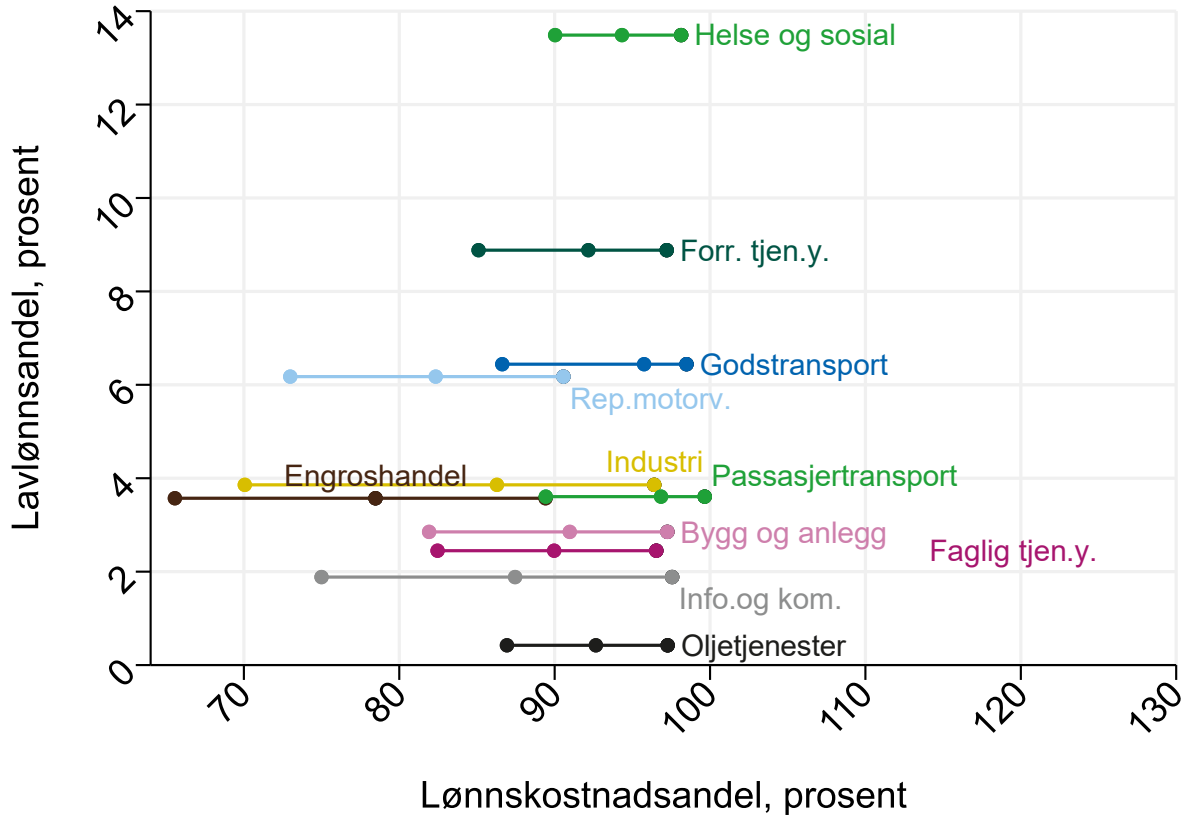
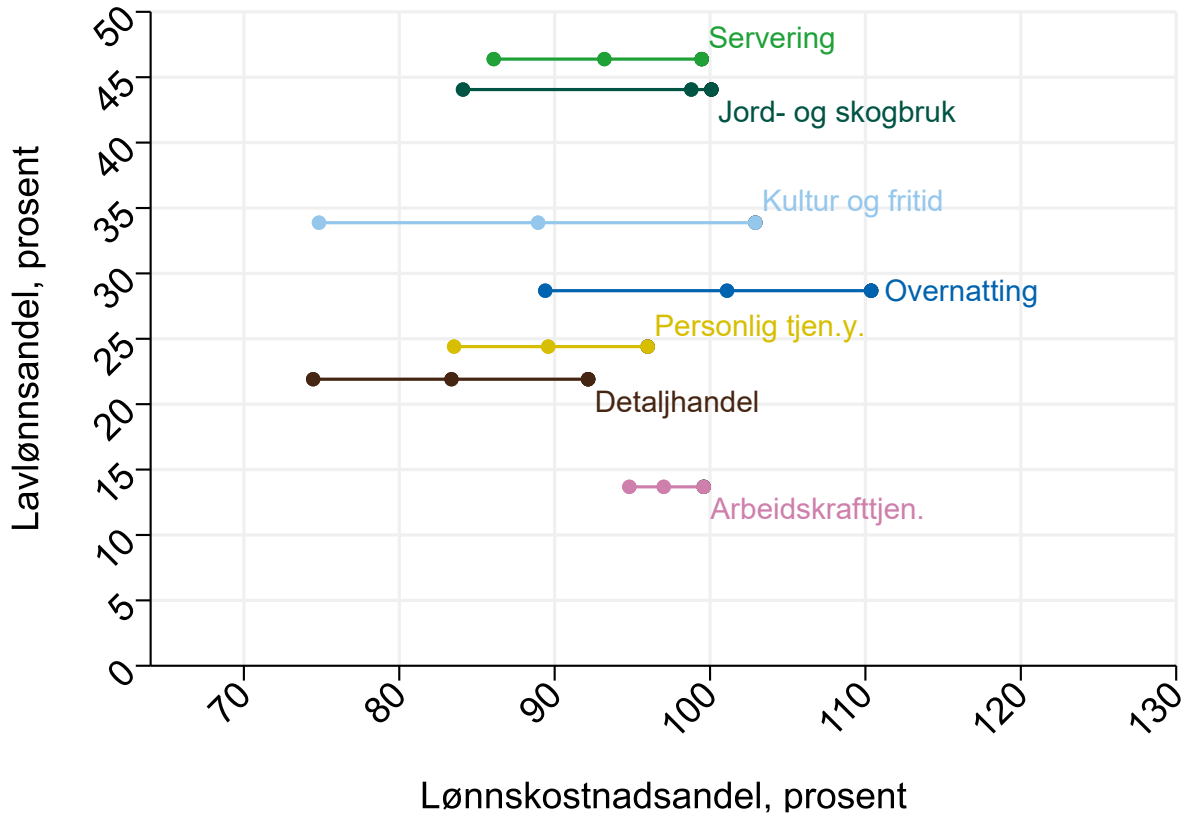
Note: Virksomheter i foretak med 5 eller færre årsverk er utelatt. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er også utelatt.

Figur 4.4 Samlet lønnskostnadsandel, og p25, p50 og p75, 2017-2022

Note: Tall beregnet for 2017-2022 separat. Figuren viser snittet av disse tallene. Virksomheter i foretak med 5 eller færre årsverk er utelatt. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er også utelatt. Sirklene viser p25, p50, p75, kryssene viser samlet lønnskostnadsandel. Foretak med negativ lønnskostnadsandel er plassert over p75.

Figur 4.5 Spredning i lønnskostnadsandel når hvert enkelt foretaks regnskapsopplysninger for 2017-2022 er lagt sammen, p25, p50 og p75

Note: Hvert enkelt foretaks driftsresultat og lønnskostnader er lagt sammen for alle årene 2017-2022 for beregning av lønnskostnadsandel. Foretak med negativ lønnskostnadsandel er plassert over p75. Virksomheter i foretak med 5 eller færre årsverk er utelatt. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er også utelatt.

5. Sammenheng mellom lavlønn og lønnsevne – mellom næringer

Figur 5.1 viser sammenhengen mellom lavlønnandelen og de tre målene for lønnsevne presentert i kapittel 2.1:

1. Lønnskostnadsandelen (lønnskostnader/ faktorinntekt)
2. Faktorinntekt per årsverk (samlet driftsoverskudd per årsverk)
3. Driftsresultat per årsverk (kapitaleiers avkastning per årsverk)

Panelet oppe til venstre gjentar informasjonen i figur 4.2 (bortsett fra 5 næringer som ikke er vist). Korrelasjonen mellom punktene vektet etter antallet årsverk er 0.25 (når også de 5 næringene ikke vist er med).

Når det er positiv korrelasjon mellom lavlønnandel og lønnskostnadsandel forventer vi en negativ korrelasjon mellom lavlønnandel og hhv. faktorinntekt og driftsresultat per årsverk. Korrelasjonen mellom lavlønnandel og faktorinntekt per årsverk er beregnet til -0,43, altså at lavere faktorinntekt per årsverk sammenfaller med høyere lavlønnandel. Korrelasjonen mellom lavlønnandel og driftsresultat per årsverk er -0,20.

Korrelasjonskoeffisienten beskriver den lineære sammenhengen mellom lavlønnandelen og målene for lønnsevne. Figur 5.1 viser imidlertid at denne sammenhengen ikke er lineær for faktorinntekt og driftsresultat per årsverk: Skal man trekke en strek mellom prikkene i figur 5.1 vil streken komme mye nærmere prikkene om den får lov til å bue, enn om den må være rett. For å utforske sammenhengen mer fleksibelt rapporterer tabell 5.1 determinasjonskoeffisienten R^2 for regresjoner der lavlønnandelen er utfallsvariabel, og polynomer av lønnsevne målene er forklaringsvariabler.³

R^2 uttrykker hvor stor andel av den totale variasjonen i utfallsvariabelen (lavlønnandelen i næringsgruppene) som regresjonsmodellen forklarer (wikipedia, 2024). Korrelasjonskoeffisienten er lik kvadratrotten av R^2 (altså R) i førstegradspolynom-regresjonene. Når vi legger til kvadratet av lønnsevne målene i regresjonen (*andregradspolynom*) øker R^2 moderat for regresjonen med lavlønnandel (fra 0,6 til 0,08), mens den øker fra 0,19 til 0,53 for faktorinntekt per årsverk. Når vi videre legger til faktorinntekt per årsverk opphøyd i tredje (*tredjegrads*polynom) er R^2 0,65: Faktorinntekt per årsverk forklarer omtrent 2/3 av variasjonen i lavlønnandel (riktignok en sammenheng som ikke må tolkes kausalt).⁴

Sammenhengen mellom lavlønnandel og driftsresultat blir liggende mellom de andre lønnsevne målene når vi tar hensyn til at sammenhengen ikke er lineær.

I panelet til høyre i figur 5.1 framgår det at næringene med lavlønnandel over 25 prosent alle hadde et produksjonsoverskudd per årsverk på 700 000 kroner eller mindre (snitt for årene 2017-2022, KPI-justert til 2022), mens de med høyest produksjonsoverskudd hadde lav andel lavtlønte. Det nederste panelet i figuren viser sammenhengen mellom lavlønnandelen og overskuddet etter at lønnskostnadene er dekket. I *overnatting*, der nærmere 30 prosent av årsverkene er lavtlønte, framgår det at kapitaleierne har negativ avkastning. Det samme er tilfellet for *passasjertransport*, men der er lavlønnandelen under 4 prosent. Siden dette er et gjennomsnitt av årene 2017-2022, vil det spesielle pandemiåret 2020 påvirke gjennomsnittresultatet i visse næringer sterkt. Merk at figur 5.1 viser tall

³ For eksempel *andregradspolynom* innebærer modellen $y = \beta_0 + \beta_1 x + \beta_2 x^2 + \varepsilon$ der y er lavlønnandelene, x er det aktuelle lønnsevne målet og ε er et restledd. Tredjegrads polynom legger til $\beta_3 x^3$.

⁴ Resultatene for tredjegrads polynom-spesifikasjonen i tabell 5.1 endres lite om vi heller bruker logaritmen av lavlønnandel og/eller målene for lønnsevne. Om vi utelater gruppene for akvakultur og elektrisitetsforsyning, som har veldig høye driftsresultat, stiger R^2 til 0,8 for faktorinntekt per årsverk (tredjegrads polynom).

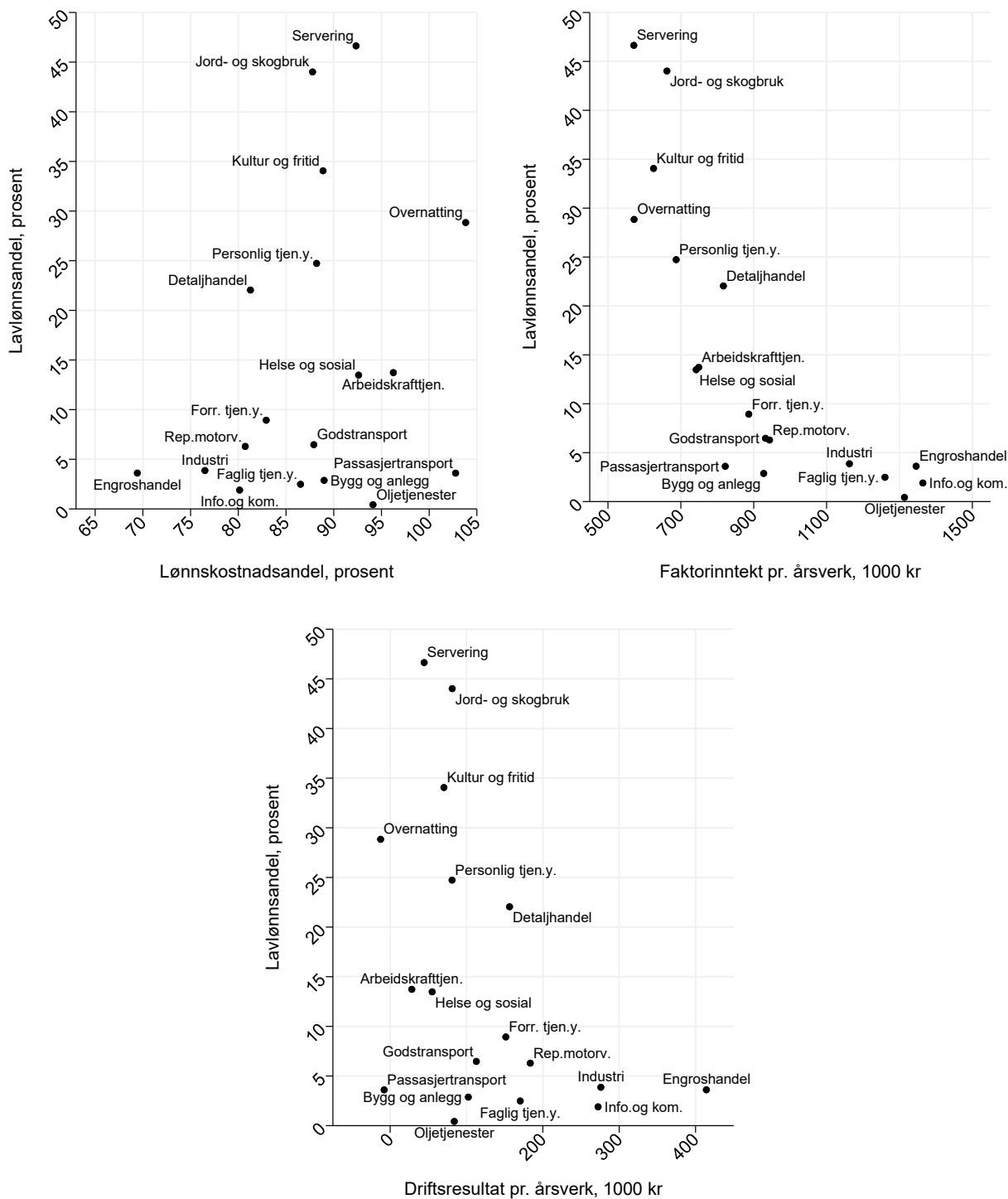
samlet for næringsområdene. Som vist i figur 4.4 og 4.5 og forrige kapittel er det vel så stor spredning i lønnskostnadsandeler innen de ulike områdene.

Tabell 5.1 Sammenheng mellom lavlønn og lønnsevne

	Korrelasjon	R2		
		Førstegradspolynom	Andregradspolynom	Tredjegradspolynom
Lønnskostnadsandelen	0,25	0,06	0,08	0,08
Faktorinntekt per årsverk	0,43	0,19	0,53	0,65
Driftsresultat per årsverk	0,20	0,04	0,14	0,17

Note: Tabellen viser mål for korrelasjonen mellom lavlønnsandel og lønnsevne målene mellom næringer, der næringene er vektet etter antallet årsverk.

Figur 5.1 Lønnskostnadsandel, faktorinntekt per årsverk og driftsresultat per årsverk, 2017-2022

Note: Tall beregnet for 2017-2022 separat. Figuren viser snittet av disse tallene. Virksomheter i foretak med 5 eller færre årsverk er utelatt. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er også utelatt.

6. Sammenheng mellom lavlønn og lønnsevne – innad i næringer

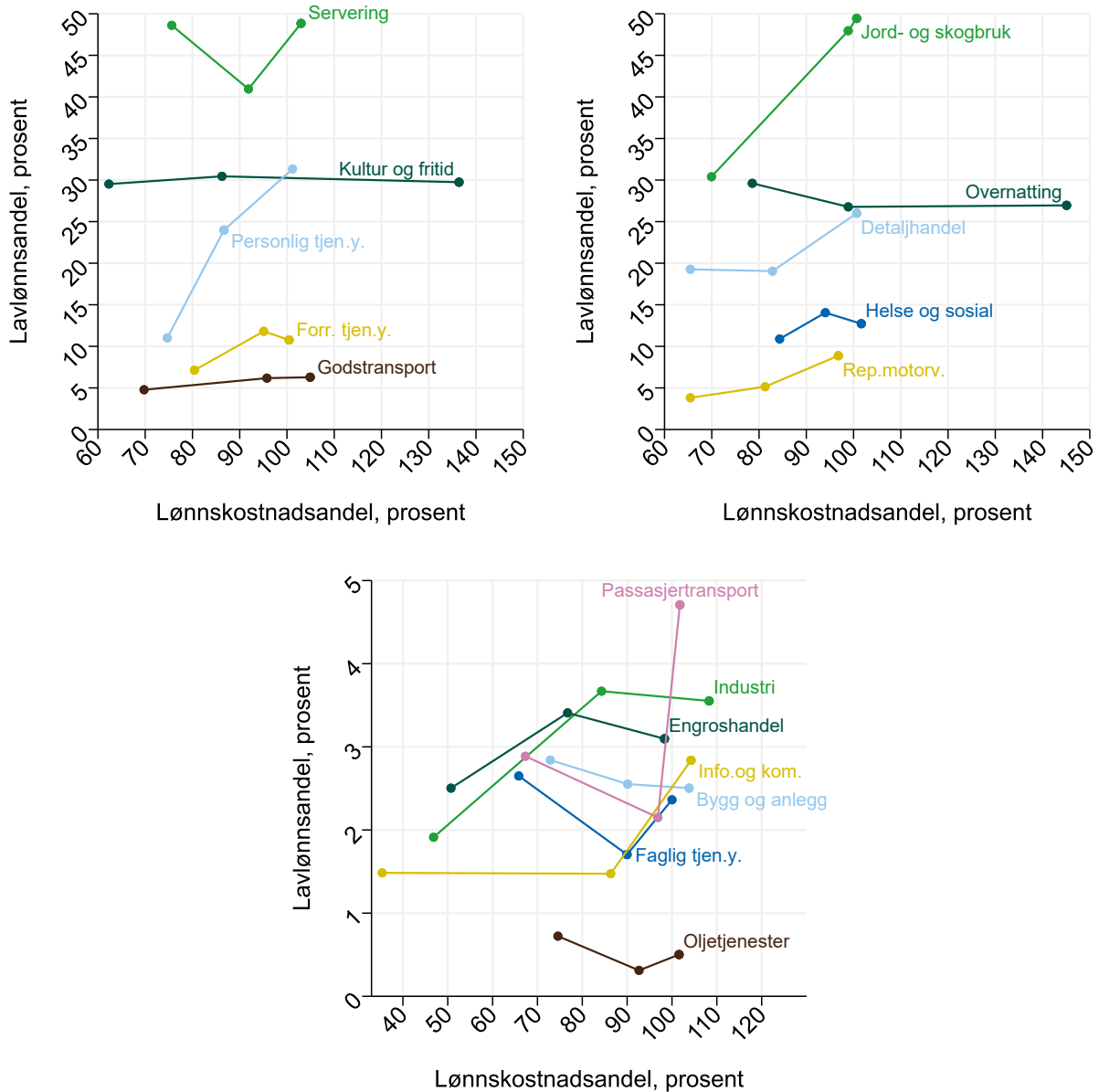
For å gi en indikasjon på sammenhengen mellom lavlønn og lønnsevne innad i næringer, grupperer vi virksomhetene i hver næring etter den samlede lønnskostnadsandelen for 2017-2022: lavest/høyest 20 prosent og de i midten. Utvalget begrenses til virksomheter i et foretak som leverte NO2 alle seks årene. Vi begrenser også utvalget til virksomheter i foretak der antallet årsverk ikke ble mer enn doblet/halvert fra ett år til det neste (i.e. kontinuerlig-foretak-utvalg beskrevet i del 2.2). Figur 6.1 viser lavlønnsandelen og median lønnskostnadsandel i hver gruppe (median lønnskostnadsandel i gruppene tilsvarer da 10, 50 og 90 persentilen i hele næringen).

Figuren viser ulike trender for ulike næringer. For eksempel later det til å være lite sammenheng mellom lavlønn og lønnskostnadsandelen i *servering, kultur og fritid* og *overnatting*, men en betydelig sammenheng i *jord- og skogbruk* og *personlig tjenesteyting*. Merk for øvrig at næringsområdene inneholder virksomheter/foretak som kan være ganske ulike. Lavlønnsandelen i *personlig tjenesteyting* er omtrent 3 ganger så høy i de 20 prosent foretakene med høyest lønnskostnadsandel (og da typisk negativ avkastning til kapitaleier) enn i gruppen med lavest lønnskostnadsandel. Også i *detaljhandel* ser vi at lavlønnsandelen er 6-7 prosentpoeng høyere når lønnskostnadsandelen er høy enn når lønnskostnadsandelen er på «normalt» nivå.

For figurene 6.2 og 6.3 har vi gjort samme øvelse, men for faktorinntekt og driftsresultat per årsverk. Som diskutert i del 2.1 viser trendene for faktorinntekt (produksjonsoverskudd) per årsverk en svært tydelig sammenheng med lavlønnsandel. Figur 6.2 viser for eksempel at lavlønnsandelen i *servering* er over 60 prosent når median produksjonsoverskudd var i rundt 400 000 kroner (snittet for 6-årsperioden regnet i 2022-priser), mens andelen ble mer enn halvert når overskuddet til fordeling var vel 800 000 kroner. Samme tendens ser man for de andre gruppene, og når produksjonsoverskuddet per årsverk kommer over et visst nivå — dvs. vel 1,2 millioner kroner per årsverk — stabiliserer lavlønnsandelen seg.

Sammenhengen mellom driftsresultat per årsverk og lavlønnsandelen er et tilnærmet speilbilde av sammenhengen med lønnskostnadsandelen. For *personlig tjenesteyting*, som er en arbeidsintensiv næring, sank lavlønnsandelen med lavere lønnskostnadsandel. Det er sammenfallende med at dess høyere driftsresultat, dess lavere lavlønnsandel. Det samme ser vi for *detaljhandel* og for kapitalintensiv virksomhet som *industrien*. Andre næringsområder har derimot relativt stabil lavlønnsandel uavhengig av driftsresultatet.

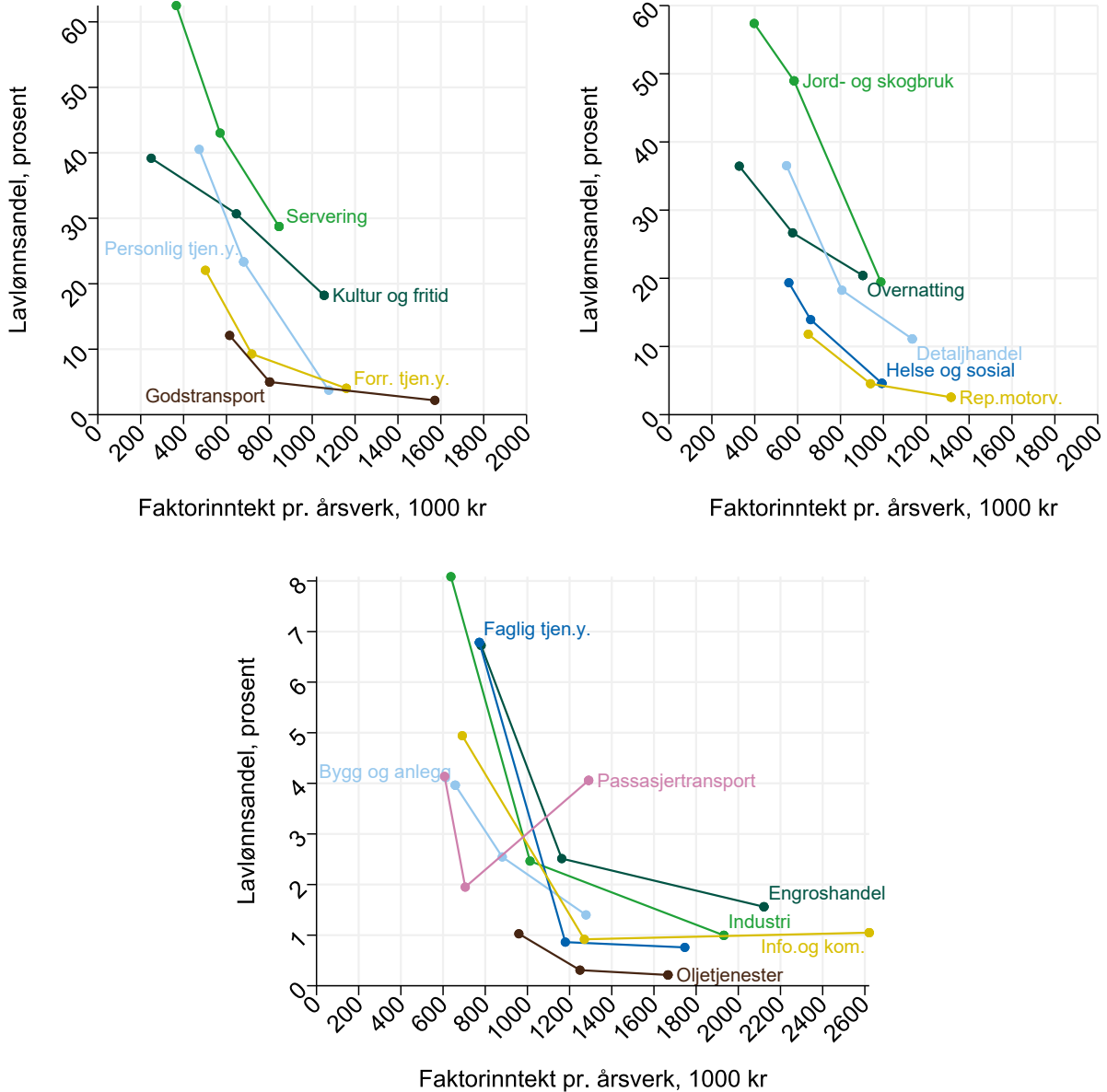
Figur 6.1 Sammenheng mellom lavlønnsandel og lønnskostnadsandel innad i næringer, 2017-2022

Note: Figuren viser lavlønnsandel og median lønnskostnadsandel i tre grupper per næring: lavest/høyest 20 prosent lønnskostnadsandel og de i midten. Hvert enkelt foretaks driftsresultat og lønnskostnader er lagt sammen for alle årene 2017-2022 for beregning av lønnskostnadsandel. Utvalget er begrenset til virksomheter i foretak som leverte NO2 alle seks årene, og der antallet årsverk ikke ble mer enn doblet/halvert fra ett år til det neste. *Forretningsmessig tjenesteyting* og *arbeidskrafttjenester* er slått sammen for å unngå dominerende foretak. Virksomhetene er i utgangspunktet vektet etter antallet årsverk, men i noen tilfeller er vektene redusert noe for å unngå dominerende foretak. Virksomheter i foretak med 5 eller færre årsverk er utelatt. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er også utelatt.

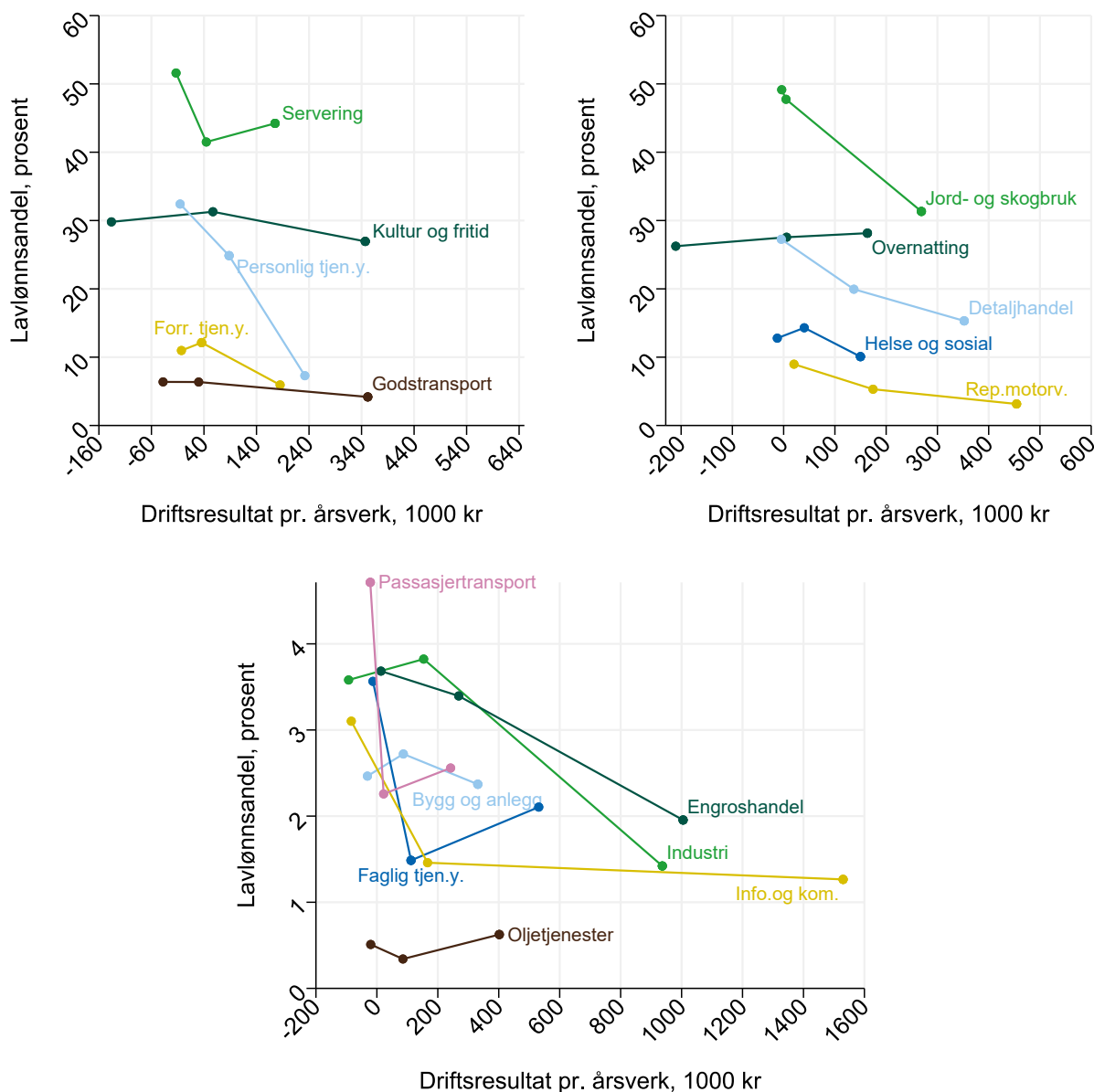

Figur 6.2 Sammenheng mellom lavlønnsandel og faktorinntekt per årsverk innad i næringer, 2017-2022

Note: Figuren viser lavlønnsandel og median faktorinntekt per årsverk i tre grupper per næring: lavest/høyest 20 prosent faktorinntekt per årsverk og de i midten. Hvert enkelt foretaks faktorinntekt og antall årsverk er lagt sammen for alle årene 2017-2022 for beregning av faktorinntekt per årsverk. Utvalget er begrenset til virksomheter i foretak som leverte NO2 alle seks årene, og der antallet årsverk ikke ble mer enn doblet/halvert fra ett år til det neste. *Forretningsmessig tjenesteyting* og *arbeidskrafttjenester* er slått sammen for å unngå dominerende foretak. Virksomhetene er i utgangspunktet vektet etter antallet årsverk, men i noen tilfeller er vektene redusert noe for å unngå dominerende foretak. Virksomheter i foretak med 5 eller færre årsverk er utelatt. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er også utelatt.

Figur 6.3 Sammenheng mellom lavlønnsandel og driftsresultat per årsverk innad i næringer, 2017-2022

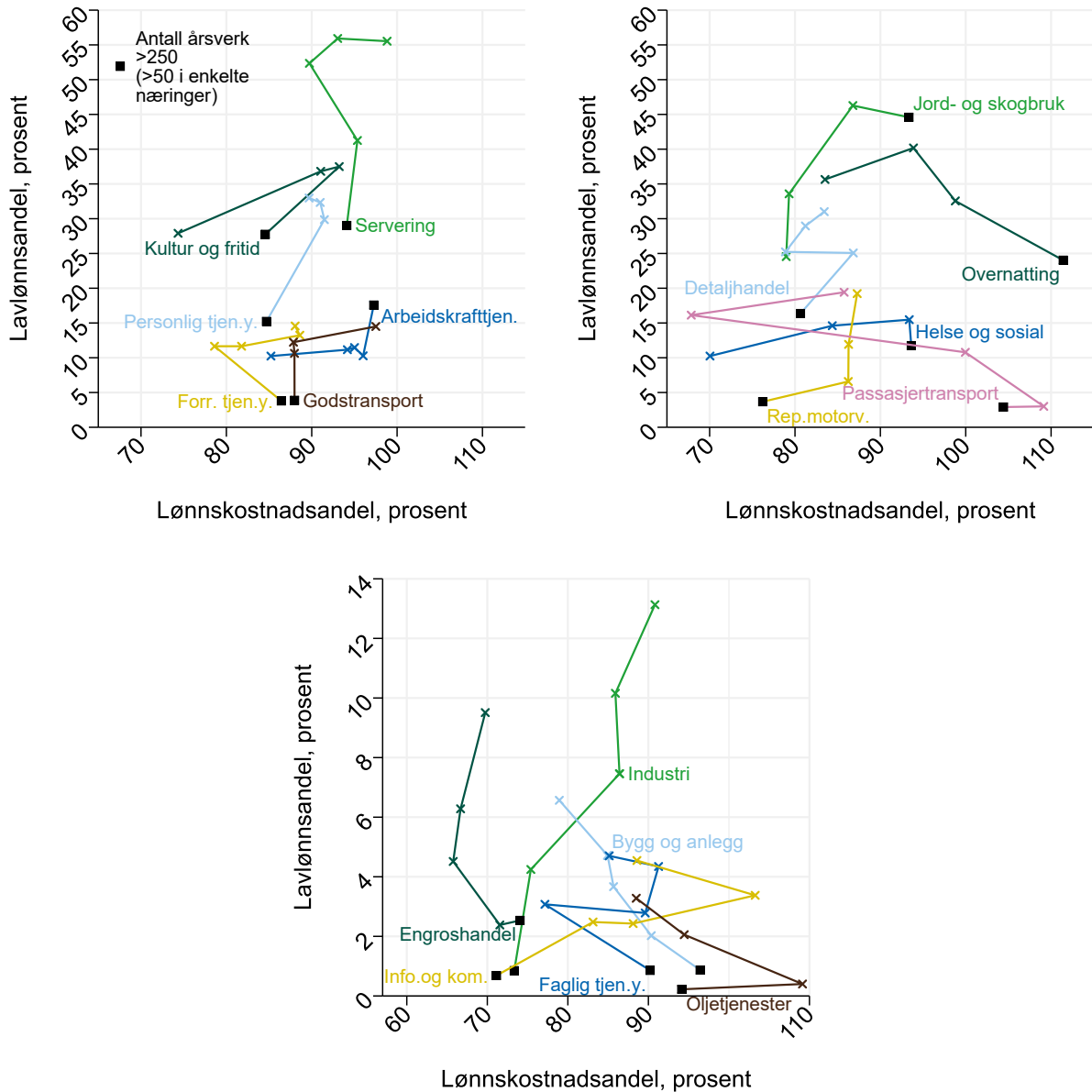
Note: Figuren viser lavlønnsandel og median driftsresultat per årsverk i tre grupper per næring: lavest/høyest 20 prosent driftsresultat per årsverk og de i midten. Hvert enkelt foretaks driftsresultat og antall årsverk er lagt sammen for alle årene 2017-2022 for beregning av driftsresultat per årsverk. Utvalget er begrenset til virksomheter i foretak som leverte NO2 alle seks årene, og der antallet årsverk ikke ble mer enn doblet/halvert fra ett år til det neste. *Forretningsmessig tjenesteyting* og *arbeidskrafttjenester* er slått sammen for å unngå dominerende foretak. Virksomhetene er i utgangspunktet vektet etter antallet årsverk, men i noen tilfeller er vektene redusert noe for å unngå dominerende foretak. Virksomheter i foretak med 5 eller færre årsverk er utelatt. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er også utelatt.

7. Foretakenes størrelse

Figur 7.1 viser lavlønnsandeler og lønnskostnadsandeler når virksomhetene er delt i grupper etter foretakenes størrelse målt etter antall årsverk: <5; 5-10; 10-50; 50-250; >250. I en del næringer er gruppen med >250 ansatte slått sammen med gruppen med 50-250 ansatte fordi det er få store foretak, og vi vil unngå at noen få enheter blir veldig dominerende. Vi benytter informasjon om *virksomheter* som i alle andre figurer, men virksomhetene er altså gruppert etter *foretakets* størrelse (resultatene blir rimelig like om all informasjon benyttes på foretaksnivå). Det betyr at vi får fram eventuell sammenheng av at virksomheten tilhører et større foretak. Foretak med færre enn 5 ansatte er inkludert i beregningene for denne figuren, mens de er utelatt fra andre beregninger.

I figur 7.1 markerer sort firkant de største foretakene. Fra den sorte firkanten går det en strek til et kryss som markerer de nest største, osv. Figuren viser tydelig at andel med lavlønn synker markert med foretakets størrelse i de aller fleste næringer. I *servering* synker lavlønnsandelen fra vel 55 prosent for de små foretakene til under 30 prosent i de største, selv om det er relativ liten forskjell i lønnskostnadsandelene for foretakene. I *overnatting* er det derimot stor forskjell i lønnskostnadsandelene for virksomheter som tilhører små og store foretak. Tendensen er at de store har lav eller negativ lønnsomhet etter avlønning til de ansatte. Det tas forbehold om at pandemieffektene, spesielt i 2020, påvirker tallene, og det tyder på at det var de største som var mest berørt av pandemirestriksjonene. Til tross for gjennomsnittlig dårlig lønnsomhet blant de største enhetene i overnatting, er lavlønnsandelen deres nærmere 15 prosentpoeng lavere enn for de med 5 til 10 ansatte. Også innenfor *industri* ser vi tydelig at det er de små som har størst andel lavtlønte. For foretak med 5 til 10 ansatte utgjør disse 10 prosent. Andelen synker gradvis, og for foretak med 50 til 250 ansatte er lavlønnsandelen 4 prosent og ganske nær 0 når foretaket har over 250 ansatte.

Figur 7.1 Foretaksstørrelse, lavlønnsandel og lønnskostnadsandel, 2017-2022

Note: Tall beregnet for 2017-2022 separat. Figuren viser snittet av disse tallene. Virksomhetene er delt i grupper etter foretakenes størrelse målt som antall årsverk: <5; 5-10; 10-50; 50-250; >250. Sort firkant markerer de største foretakene. Fra den sorte firkanten går det en strek til et kryss som markerer de nest mest største, osv. I en del næringer er gruppen med 50-250 ansatte slått sammen med gruppen med >250 ansatte for å unngå at noen få foretak blir veldig dominerende: jord- og skogbruk; godstransport; helse og sosial; kultur og fritid; personlig tjen.y.; rep.motorv.; overnatting. Oljetjenester med færre enn 5 ansatte er utelatt fra figuren pga. noen foretak med ekstreme driftsresultater. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er også utelatt.

8. Organisasjonsgrad

Vi beregner organisasjonsgraden på foretaksnivå som andelen av arbeidstakerne med fagforeningstrekk i skattemeldingen. Denne delen av analysen er begrenset til 2017–2021, fordi vi ikke har tilgjengelig skattemeldingsdata for 2022. Vi har ikke opplysninger om hvorvidt pendlere fra utlandet (ikke-bosatte) har fagforeningstilknytning, og vi har derfor antatt at disse ikke har det. Det betyr at vi risikerer å underdrive organisasjonsgraden i næringer der det jobber mange utenlandske pendlere.

Organisasjonsgraden i utvalget vårt er på 37 prosent, mens den er vesentlig høyere innen offentlig forvaltning (som ikke er inkludert i utvalget).

Figur 8.1 viser organisasjonsgraden i ulike næringer, sammen med lavlønnsandelen. Næringene med lavlønnsandel over 15 prosent har alle en organisasjonsgrad under 30 prosent. Organisasjonsgraden er lavest i *jord- og skogbruk*, med 14 prosent. Dette er en næring som har relativt stor andel utenlandske pendlere (ikke-bosatte i Norge). Ellers har *servering, kultur og fritid* og *personlig tjenesteyting* under 20 prosent organisasjonsgrad. Næringene med lavlønnsandel under 15 prosent har svært ulik organisasjonsgrad: Organisasjonsgraden spenner her mellom 22 prosent i *arbeidsmarkedstjenester*, som tradisjonelt har hatt stort innslag av utenlandske pendlere, og 74 prosent i *passasjertransport*.

Korrelasjonen mellom punktene vektet etter antall årsverk er 0,51 (når også de 5 næringene som er utelatt fra figurene er med),⁵ mens R^2 i en tredjegradspolynom-regresjon⁶ er 0.56 (se kapittel 5 for en forklaring av disse begrepene). Det er altså en klar sammenheng i statistisk forstand mellom organisasjonsgraden og lavlønnsandelen i næringene: Næringer med høy organisasjonsgrad har oftest lavere andel med lav lønn.

Figur 8.2 viser sammenhengen mellom organisasjonsgrad og lavlønnsandel innad i næringer. Vi har da delt foretakene i hver næringsgruppe inn i 4 grupper som er omtrent like store (målt etter antall årsverk, samlet for alle næringer): organisasjonsgrad under 10 prosent; mellom 10 og 25 prosent; mellom 25 og 60 prosent og over 60 prosent. Lavlønnsandelen synker vesentlig med organisasjonsgraden i alle næringer. For eksempel er lavlønnsandelen 58 prosent blant serveringsvirksomheter med organisasjonsgrad under 10 prosent, mens den er 11 prosent blant serveringsvirksomhetene som har organisasjonsgrad over 60 prosent.

Kapittel 7 viser at lavlønnsandelen synker med foretaksstørrelse og dette kapitlet viser at lavlønnsandelen synker med organisasjonsgrad. Disse sammenhengene er relaterte. Figur 8.3 viser at organisasjonsgraden stiger vesentlig med foretakenes størrelse. I foretak med færre enn 5 årsverk er 15 prosent organiserte, og denne andelen stiger til 58 prosent for foretak med mer enn 250 årsverk.

Foretakenes størrelse og organisasjonsgrad samvarierer også betydelig med tariffavtaledekningen. For eksempel viser Nergaard (2022, tabell 4.5, s. 38) at 7 prosent av virksomhetene med 1 til 4 ansatte hadde tariffavtale i 2021, mens denne andelen var 85 prosent for virksomheter med over 500 ansatte (tallene er vektet med antall ansatte og omfatter ikke offentlig forvaltning).

For å gi en grov indikasjon på sammenhengen mellom lavlønnsandel, organisasjonsgrad og foretakenes størrelse viser tabell 8.1 determinasjonskoeffisienten R^2 for fire regresjoner på virksomhetsnivå der lavlønnsandelen er utfallsvariabel.⁷

⁵ De 5 næringene som er med i analysen, men som utelates fra figurene er *akvakultur, elektrisitets-, gass-, damp- og varmtvannsforsyning, vannforsyning, avløps- og renovasjonsvirksomhet, omsetning og drift av fast eiendom og undervisning*.

⁶ Regresjonen det vises til er da $y = \beta_0 + \beta_1 x + \beta_2 x^2 + \beta_3 x^3 + \varepsilon$, der y er lavlønnsandelen, x er organisasjonsgraden og ε er et restledd.

⁷ R^2 uttrykker hvor stor andel av den totale variasjonen i utfallsvariabelen (lavlønnsandelen i virksomhetene) som regresjonsmodellen forklarer (Wikipedia, 2024).

Den første regresjonen viser at variasjonen i lavlønnsandel mellom *næringsgruppene* forklarer 34,6 prosent av variasjonen i lavlønnsandel mellom *virksomhetene*. Regresjonen benytter dummyvariabler for næringsgruppene som forklaringsvariabler.⁸

Den neste regresjonen undersøker hvor mye mer av variasjon i lavlønnsandel som forklares om vi inkluderer organisasjonsgrad i tillegg til næring som forklaringsvariabel. R^2 øker til 0,411 når vi for hver næringsgruppe inkluderer fire dummyvariabler for organisasjonsgrad.

Den tredje regresjonen inkluderer forklaringsvariabler for foretakenes størrelse i stedet for organisasjonsgrad. R^2 er 0,390 når vi for hver næringsgruppe inkluderer fem dummyvariabler for foretaksstørrelse.

Til slutt benytter vi både variablene for organisasjonsgrad, og variablene for foretakenes størrelse, og får en R^2 på 0,422. Altså øker determinasjonskoeffisienten R^2 lite når vi går fra å inkludere organisasjonsgrad, til også å inkludere foretakenes størrelse (fra 41,1 prosent til 42,2 prosent). Foretakenes størrelse har altså lite selvstendig forklaringskraft (merk at R^2 nødvendigvis må øke når vi legger til flere forklaringsvariabler). Denne øvelsen sier fortsatt ikke noe eksplisitt om årsakssammenheng, dvs. hvor mye organisasjonsgrad og størrelse påvirker lavlønnsandelen direkte (kausalitet). For eksempel kan det være egenskaper ved foretakene som både påvirker organisasjonsgrad og lavlønnsandelen. Det er likevel grunn til å anta at foretakenes størrelse påvirker organisasjonsgrad og tariffavtaledekning, som igjen påvirker lavlønnsandelen.

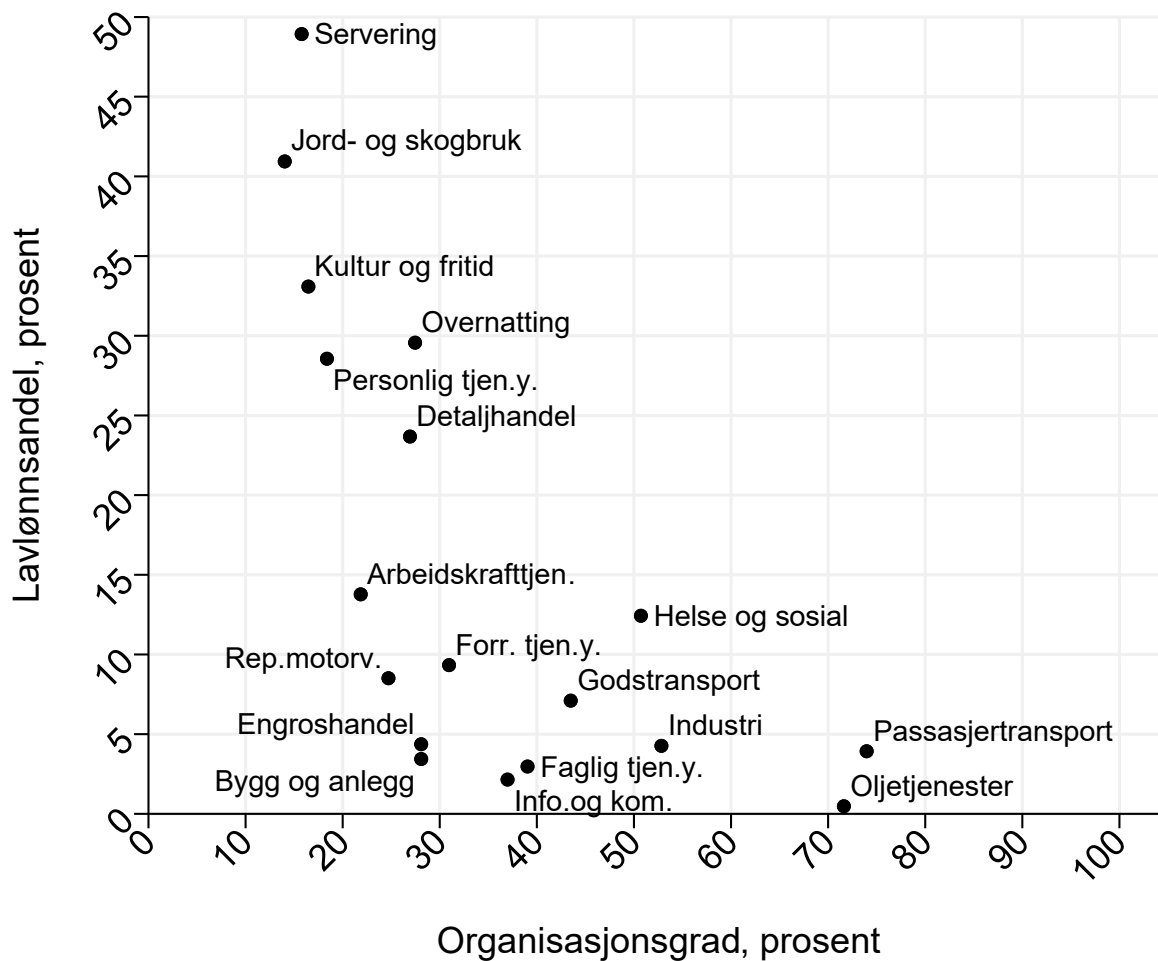
Tabell 8.1 Sammenheng mellom lavlønnsandel, organisasjonsgrad og foretaks størrelse

Forklaringsvariabler	R ²
Næring	0,346
Næring og organisasjonsgrad	0,411
Næring og størrelse	0,390
Næring, organisasjonsgrad og størrelse	0,422

Note: Tabellen viser determinasjonskoeffisienten R^2 for regresjoner på virksomhetsnivå der lavlønnsandel er utfallsvariabel og dummyvariabler for næring, organisasjonsgrad og foretaks størrelse er forklaringsvariabler. Virksomheter er vektet etter antall årsverk. For eksempel har den siste regresjonen $23 \cdot (4+5) = 207$ variabler som kan være 0 eller 1: for hver av de 23 næringsgruppene er det 4 dummyer for organisasjonsgrad (<10; 10-25; 25-60; >60 prosent) og 5 dummyer for foretaks størrelse (<5; 5-10; 10-50; 50-250; >250 årsverk).

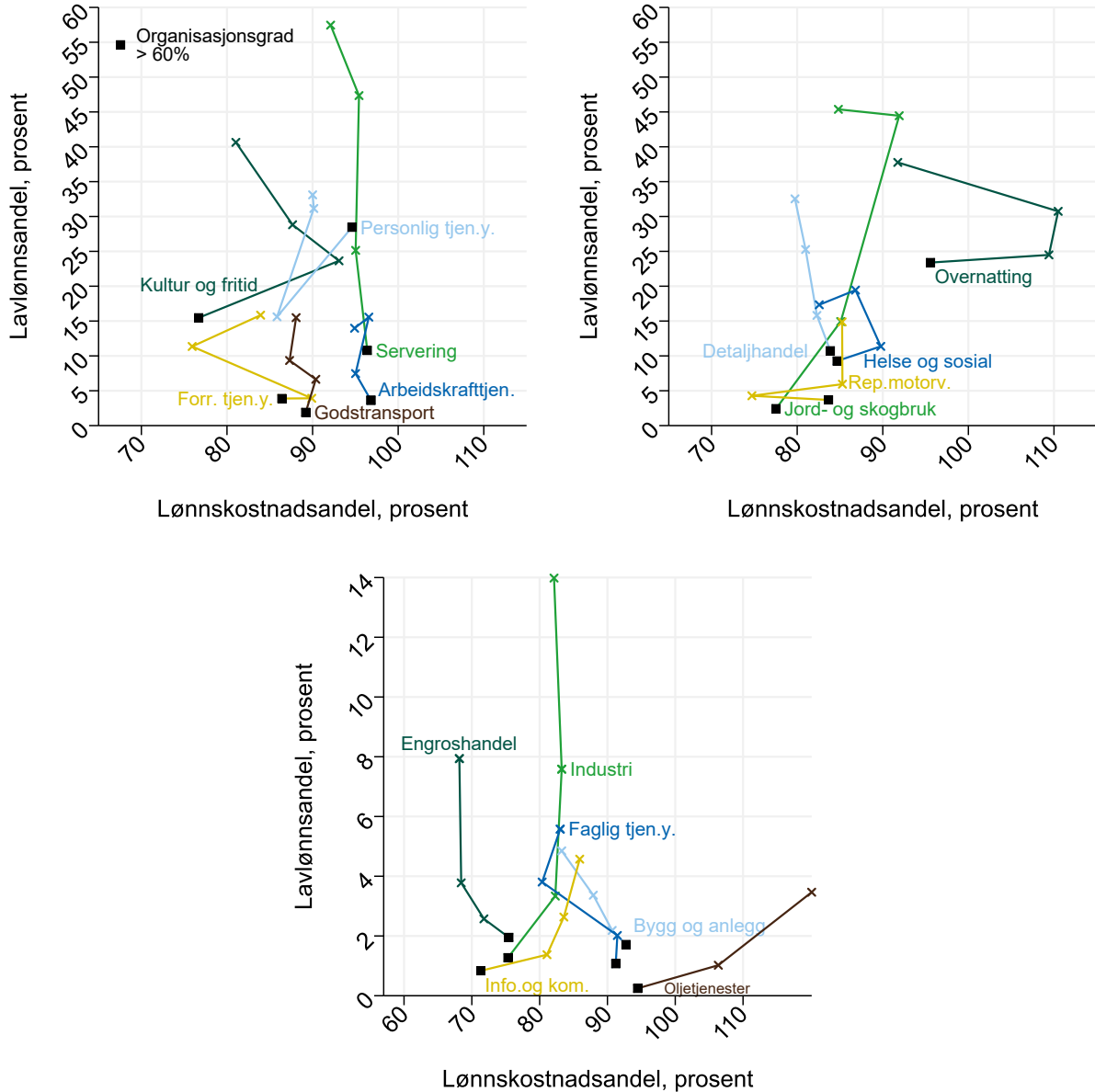
⁸ Dummyvariabler har verdi 1 for observasjoner som tilhører en bestemt gruppe, ellers 0. I dette tilfellet er det én dummyvariabel pr. næringsgruppe. Estimerte koeffisienter tilsvarer da gjennomsnittlig lavlønnsandel i hver næringsgruppe. (1-) R^2 angir hvor mye virksomhetene i gjennomsnitt avviker fra gjennomsnittet i sin gruppe (kvadrert), relativt til hvor mye de i gjennomsnitt avviker fra gjennomsnittet i hele populasjonen.

Figur 8.1 Organisasjonsgrad og lavlønnsandel, mellom næringer, 2017-2021

Note: Tall beregnet for 2017-2021 separat. Figuren viser snittet av disse tallene. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er utelatt.

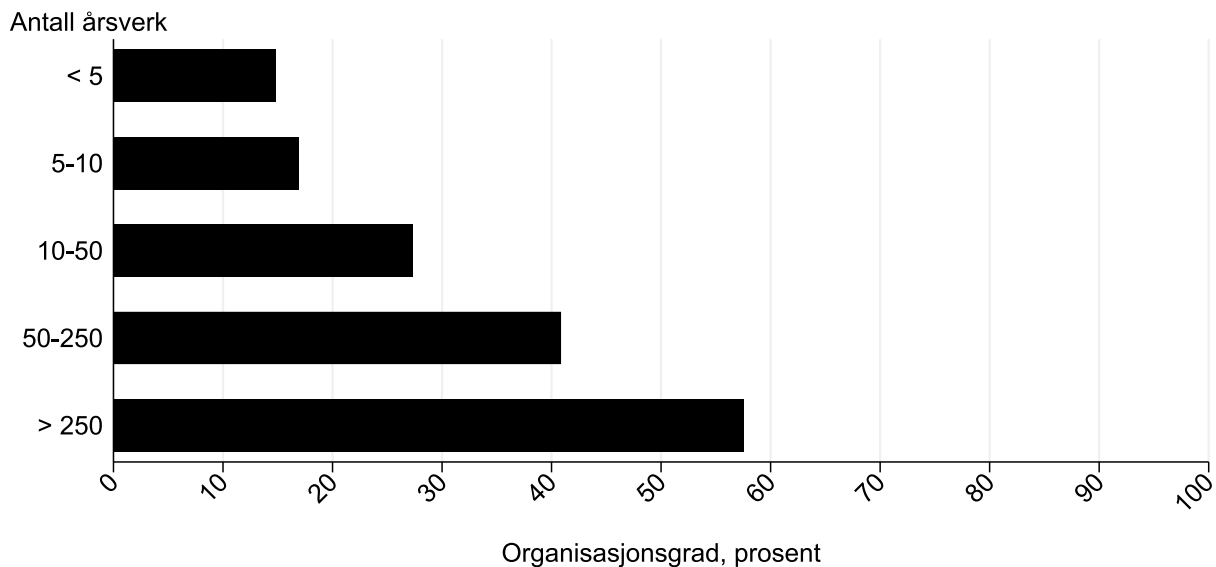
Figur 8.2 Organisasjonsgrad, lavlønnsandel og lønnskostnadsandel, innad i næringer, 2017-2021

Note: Tall beregnet for 2017-2021 separat. Figuren viser snittet av disse tallene. Virksomhetene er delt i grupper etter organisasjonsgraden i foretaket: <10; 10-25; 25-60; >60 prosent. Sort firkant markerer høyest organisasjonsgrad (>60 prosent). Fra den sorte firkanten går det en strek til et kryss som markerer de nest høyest, osv. *Passasjertransport* er utelatt og de to midterste gruppene innen *Oljetjenester* er slått sammen, pga. ekstremverdier. Virksomhetene er i utgangspunktet vektet etter antall årsverk, men i noen tilfeller er vektene redusert noe for å unngå dominerende foretak. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er utelatt.

Figur 8.3 Organisasjonsgrad etter foretakenes størrelse, prosent, 2017-2021

Note: Tall beregnet for 2017-2021 separat. Figuren viser snittet av disse tallene. Virksomhetene er delt i grupper etter foretakenes størrelse målt som antall årsverk. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er utelatt.

9. Virksomhetenes geografiske sentralitet

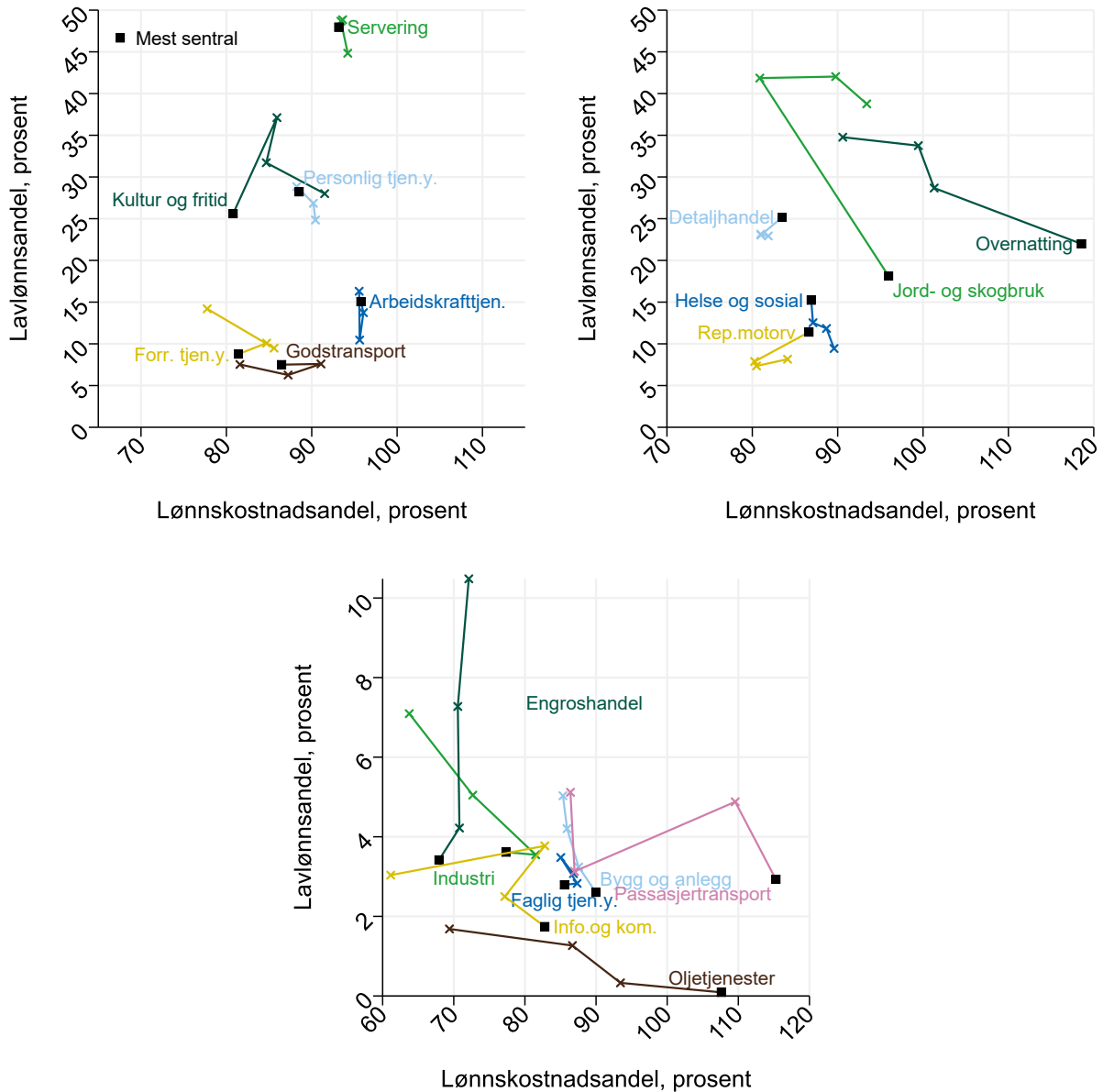
Sentralitet baserer seg her på nærhet til arbeidsplasser og servicefunksjoner, hvor den mest sentrale kommunen i landet er Oslo. Sentralitetsindeksen bygger på avstandsmotstand (Høydal, 2020), altså at det er avstand i form av reisetid. Dette påvirker arbeidsgiveres tilgang til arbeidskraft og arbeidstakeres tilgang til en arbeidsplass. Vanligvis benyttes indeksen for seks nivåer (1-6), men vi har samlet nivå 2 & 3 og 4 & 5 for å gjøre figurene enklere:

- 1: Stor-Oslo (5 kommuner)
- 2 og 3: Rundt 75 sentrale kommuner
- 4 og 5: Rundt 170 kommuner som sikkert selv mener de er sentrale (Notodden, Hå og Øygarden er de mest sentrale kommunene i denne gruppen)
- 6: De rundt 110 minst sentrale kommunene (Fjord, Dovre og Fjaler er de mest sentrale kommunene i denne gruppen)

Sort firkant markerer de mest sentrale kommunene i figur 9.1. Fra den sorte firkanten går det en strek til et kryss som markerer de nest mest sentrale kommunene, osv. I næringene med lav lavlønnsandel er det en tydelig trend at lavlønnsandelen synker med økt grad av sentralitet, mens lønnskostnadsandelen stiger. *Industrien* har relativt lik lønnskostnadsandel i de ulike sentralitetsgruppene. Til tross for dette er lavlønnsandelen under 4 prosent i de mest sentrale kommunene og over 10 prosent i de minst sentrale. I næringene med høy lavlønnsandel er det ulike trender. I *servering* er lavlønnsandelen tilnærmet uavhengig av sentralitet, mens i *overnatting* er lavlønnsandelen rundt 22 prosent i de mest sentrale kommunene og 35 prosent i de minst sentrale. Samtidig var lønnskostnadsandelen lavest i de minst sentrale kommunene.

Merk at mål for lavlønn og sentralitet har høy kvalitet og er treffende, i og med at jobber med lavlønn er knyttet til virksomheter, som igjen er geografiske enheter.

Figur 9.1 Virksomhetenes geografiske sentralitet, lavlønnsandel og lønnskostnadsandel, 2017-2022

Note: Tall beregnet for 2017-2022 separat. Figuren viser snittet av disse tallene. Virksomheter er delt inn i fire grupper etter kommunens sentralitet. Sort firkant markerer de mest sentrale kommunene. Fra den sorte firkanten går det en strek til et kryss som markerer de nest mest sentrale kommunene, osv. Virksomheter i foretak med 5 eller færre årsverk er utelatt. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er også utelatt.

10. Utdanning

Til slutt vurderer vi betydningen av utdanningsnivå for lavlønnandelen i ulike næringer. I den anledning har vi beregnet kontrafaktiske lavlønnsandeler når utdanningsnivåene «justeres» til å bli like i alle næringsområdene. Lavlønnsandelen i en næring kan beregnes presis ved først å beregne lavlønnsandelen i ulike utdanningsgrupper i næringen, og så regne ut gjennomsnittet av utdanningsgruppene, vektet etter gruppens størrelse i næringen. Kontrafaktisk lavlønnsandel beregnes ved å gjøre om på disse vektene, så de er like i alle næringsområdene (og tilsvarer gjennomsnittet i hele analysepopulasjonene). Den kontrafaktiske lavlønnsandelen kan da tolkes som lavlønnsandelen når vi har "tatt ut" sammensetningseffekter knyttet til utdanning (vi beregner ikke hvordan lønnskostnadsandelen eventuelt påvirkes i det kontrafaktiske tilfellet).

For å beregne kontrafaktisk lavlønnsandel benytter vi fem utdanningsnivåer:

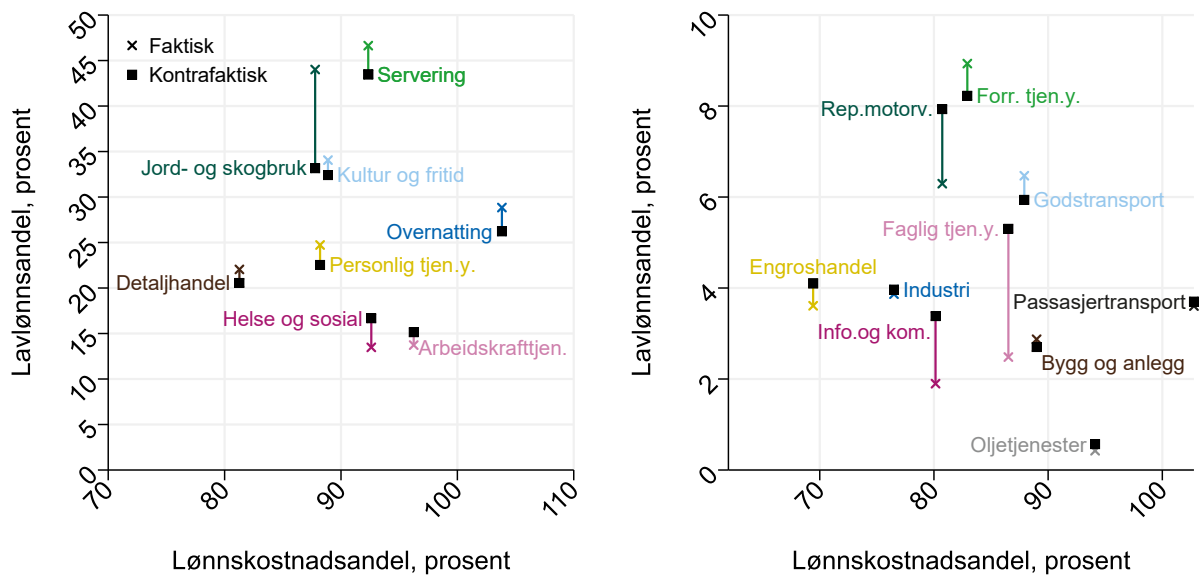
- Grunnskole
- Videregående skole
- Universitets- og høyskoleutdanning, 1-4 år
- Universitets- og høyskoleutdanning, over 4 år
- Uoppgitt eller ingen fullført utdanning

Uoppgitt utdanning er stort sett knyttet til innvandrere og andre med utdanning fra utlandet. Ved å behandle disse som en egen gruppe blander vi sammen innvandring med utdanning. Resultatene blir imidlertid forholdsvis like om vi heller regner uoppgitt utdanning som grunnskoleutdanning – en antakelse som sannsynligvis vil være ok i noen, men ikke alle næringer. Andelen årsverk for arbeidere med uoppgitt utdanningsnivå er 30 prosent i jordbruket, 23 prosent i forretningsmessig tjenesteyting, 18 prosent i overnatting, 17 prosent i servering, 17 prosent i bygg og anlegg, og under 10 prosent i de øvrige næringene.

Figur 10.1 viser hvordan lavlønnsandelen endres når vi går fra faktisk andel (kryss), til kontrafaktisk andel (sort firkant). Næringene med høy lavlønnsandel får redusert lavlønnsandel når vi går fra faktisk til kontrafaktisk, mens det motsatte er tilfellet for de fleste næringene med lav lavlønnsandel. Dette skyldes at utdanningsnivået er lavere i næringsområdene med høy andel lavtlønte enn i næringsområdene med lav andel lavtlønte. Videre er andelen lavtlønte høyere blant de med lav utdanning enn de med høy utdanning. Mesteparten av variasjonen mellom næringer blir imidlertid værende også i det kontrafaktiske tilfellet. Variasjon i utdanningssammensetning mellom næringsområdene forklarer derfor noe, men ikke veldig mye, av variasjonen i lavlønnsandel mellom næringer. Standardavviket i lavlønnsandeler mellom næringer vektet med årsverk reduseres med 10 prosent i det kontrafaktiske tilfellet. Det betyr at 90 prosent av variasjonen i lavlønnsandel mellom næringene *ikke* forklares av variasjon i utdanningssammensetning.

Lavlønnsandelen i *jord- og skogbruk* går en del ned i det kontrafaktiske tilfellet fordi den store gruppa med lav eller ukjent utdanning får mindre vekt. Motsatt går lavlønnsandelen i *faglig tjenesteyting* veldig opp i det kontrafaktiske tilfellet, fordi gruppen med bare grunnskoleutdanning har høy lavlønnsandel, men er liten – gruppen får dermed vesentlig høyere vekt i det kontrafaktiske tilfellet. Lavlønnsandelen knyttet til f.eks. *oljetjenester* påvirkes lite av vektingen, fordi andelen med lavlønn er lav i alle utdanningsgrupper.

Figur 10.1 Lavlønsandel når utdannings sammensetningen er lik i alle næringer, 2017-2022

Note: Tall beregnet for 2017-2022 separat. Figuren viser snittet av disse tallene. Kryss markerer faktisk lavlønsandel og firkant markerer kontrafaktisk andel. Virksomheter i foretak med 5 eller færre årsverk er utelatt. Virksomheter innen offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner er også utelatt.

Referanser

Edelmann og Konci (2023): *Mange vendte ikke tilbake til overnatting og servering etter koronapandemien*. [SSB analyse 2023/9](#)

Grini, Johansen og Konci (2021): *Arbeidsliv og smitteverntiltak – hva har skjedd etter 12. mars 2020?* [SSB Rapporter 2021/38](#)

Grini, Johnsen og Kvile (2023). *Jobber med lav lønn. En kartlegging av jobbene og lønnstakerne med lav lønn*. [SSB rapport 2023/40](#)

Høydal (2020). *Sentralitetsindeksen. Oppdatering med 2020-kommuner*. [SSB Notater 2020/04](#)

Nergaard (2022). *Organisasjonsgrader, tariffavtaledekning og arbeidskonflikter 2020 og 2021*. [Fafo-notat 2022:09](#)

Store norske leksikon (2005-2007). *lønnsevne* i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 22. januar 2024 fra <https://snl.no/l%C3%B8nnsevne>

TBU (Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene) (2021). *Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2021*. [NOU 2021:5](#)

TBU (Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene) (2023). *Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2023*. [NOU 2023:12](#)

Wikipedia (2024). *Determinasjonskoeffisient* i wikipedia. Hentet 26. januar 2024 fra <https://no.wikipedia.org/wiki/Determinasjonskoeffisient>

Figurregister

Figur 3.1	Antall årsverk i ulike næringer, 2017-2022	16
Figur 3.2	Antall årsverk med lavlønn i ulike næringer, 2017-2022	17
Figur 3.3	Prosentandel av årsverk med lavlønn i ulike næringer, 2017-2022.....	18
Figur 3.4	Lavlønns-gapet i ulike næringer, gjennomsnitt, 2017-2022	19
Figur 3.5	Lavlønns-gapet i ulike næringer, median, 2017-2022	20
Figur 4.1	Lønnskostnadsandelen i ulike næringer, 2017-2022	23
Figur 4.2	Lavlønnsandel og lønnskostnadsandel i ulike næringer, gjennomsnitt for 2017-2022 .	24
Figur 4.3	Endringer over tid i lavlønnsandel og lønnskostnadsandel, 2017-2022	25
Figur 4.4	Samlet lønnskostnadsandel, og p25, p50 og p75, 2017-2022	26
Figur 4.5	Spredning i lønnskostnadsandel når hvert enkelt foretaks regnskapsopplysninger for 2017-2022 er lagt sammen, p25, p50 og p75.....	27
Figur 5.1	Lønnskostnadsandel, faktorinntekt per årsverk og driftsresultat per årsverk, 2017-2022	30
Figur 6.1	Sammenheng mellom lavlønnsandel og lønnskostnadsandel innad i næringer, 2017-2022	32
Figur 6.2	Sammenheng mellom lavlønnsandel og faktorinntekt per årsverk innad i næringer, 2017-2022	33
Figur 6.3	Sammenheng mellom lavlønnsandel og driftsresultat per årsverk innad i næringer, 2017-2022	34
Figur 7.1	Foretaksstørrelse, lavlønnsandel og lønnskostnadsandel, 2017-2022	36
Figur 8.1	Organisasjonsgrad og lavlønnsandel, mellom næringer, 2017-2021	39
Figur 8.2	Organisasjonsgrad, lavlønnsandel og lønnskostnadsandel, innad i næringer, 2017-2021	40
Figur 8.3	Organisasjonsgrad etter foretakenes størrelse, prosent, 2017-2021	41
Figur 9.1	Virksomhetenes geografiske sentralitet, lavlønnsandel og lønnskostnadsandel, 2017-2022	43
Figur 10.1	Lavlønnsandel når utdanningssammensetningen er lik i alle næringer, 2017-2022.....	45

Tabellregister

Tabell 2.1	Oversikt over næringsområder, basert på Standard for næringsgruppering, 2007	14
Tabell 5.1	Sammenheng mellom lavlønn og lønnsevne.....	29
Tabell 8.1	Sammenheng mellom lavlønnsandel, organisasjonsgrad og foretaks størrelse.....	38